

КРУШЕВАЦ

Крушевац је економски, административни, културни, здравствени, образовни, информативни и спортски центар Расинског округа. Налази се у Крушевачкој котлини која обухвата композитну долину Западне Мораве и простира се између Левча и Темнића на северу, Жупе, Копаоника и Јастрепца на југу и Краљевачке котлине и Ибарске долине на западу. Општина Крушевац захвата површину од 854 km² и 101 насеље. Крушевац данас има преко 65.000 становника на територији града и 131.368 становника на територији општине.

Крушевац је као своју престоницу подигао кнез Лазар 1371. године. Први пут се помиње 1387. године, у повељи којом кнез Лазар у својој утврђеној престоници потврђује раније трговачке привилегије Дубровчанима. Град је постао привредно и културно средиште Србије. Место из кога се руководило и које је давало иницијативу за организацију државе. Предање каже да је Крушевац добио име по камену *крушцу*, облом речном камену којим је већим делом град и сазидан. После Косовског боја, Крушевац постаје престоница вазалне Србије којим управља Милица, а касније њен и Лазарев син, деспот Стефан, који касније престоницу сели у Београд. Турци нападају Крушевац више пута а освајају га тек 1427. године, после смрти деспота Стефана. Од 1444. године, Крушевац је у рукама Ђурђа Бранковића, а Турци га коначно поробљавају 1454. године. У то време има турско име Алаџа Хисар (Шарени град). У време Великог бечког рата 1689. град је био ослобођен од Турака. То се десило још два пута у XVIII веку: 1737-1739. године и за време Кочине крајине, 1789. године. Град је враћен Турцима 1791. Свиштовским миром. Крушевац је коначно ослобођен од Турака 1833. године. После ослобођења град почиње нагло да се развија и напредује, и постаје један од већих регионалних центара тадашње Србије.

Током Другог светског рата, припадници немачких окупационих снага су на брду Багдала стрељали 1642 родољуба из Крушевца и околине. После рата цео тај простор је претворен у спомен парк под именом „Слободиште“.

Крушевац је некада био јак привредни центар са посебно развијеном метало-прерађивачком (14. октобар) и хемијском индустријом (ХИ Жупа, Мерима, Трајал). После приватизације великих друштвених колектива, у граду има преко 1.500 приватних предузећа и преко 3.500 самосталних радњи различитих делатности. Процес приватизације оставио је велике трагове на крушевачкој привреди, и велики број незапослених.

У насељу Крушевац живи 46.395 пунолетних становника, а просечна старост становништва износи 39,2 година (38,2 код мушкараца и 40,1 код жена). У насељу има 19.342 домаћинства, а просечан број

чланова по домаћинству је 2,95. Према попису из 2002. године, нешто више од 95% становника чине припадници српске националности.

Преглед сектора културе града Крушевца¹

У Градској управи Крушевца, културом се бави пет запослених у Одсеку за друштвене делатности, група за образовање, културу, информисање и усавршавање наставника.

Из буџета града Крушевца финансира се шест установа културе у домену плата запослених, сталних трошкова, програма у оквиру основних делатности, текућих поправки и одржавања опреме:

- ✓ Народни музеј Крушевац
- ✓ Народна библиотека Крушевац
- ✓ Историјски архив Крушевац
- ✓ Крушевачко позориште
- ✓ Културни центар Крушевац
- ✓ Културно просветна заједница Крушевац

Буџет за културу у односу на укупан градски буџет у периоду 2006. до 2008. године, номинално показује тенденцију раста, али се проценат издвајања за културу од укупног градског буџета није драстично мењао и у просеку износи 8,09%.

Табела 1: Буџет за културу и његовог удела у укупном градском буџету у периоду од 2006. до 2008. године

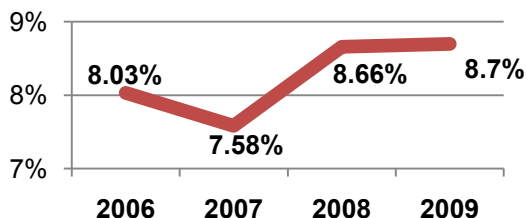
Година	Укупан градски буџет у еврима	Укупан градски буџет у динарима	Буџет за културу у еврима	Буџет за културу у динарима	% од укупног градског буџета
2006.	17.120.335,75	1.440.000.000,00	1.374.674,91	115.624.594,00	8,03
2007.	25.012.443,69	2.000.000.000,00	1.896.030,77	151.607.000,00	7,58
2008.	25.174.440,45	2.050.000.000,00	2.181.150,36	177.615.000,00	8,66
2009.	29.344.878,72	2.756.385.000,00	1.907.416,85	179.165.000,00	6,50

Табела 2: Структура буџета за културу у периоду од 2006. до 2009. године

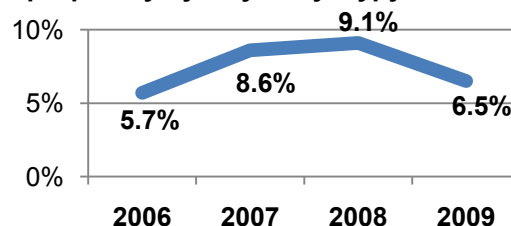
Година	Плате и доприноси	Материјални трошкови	Програми и пројекти
2006.	78,8%	15,5%	5,7%
2007.	80%	11,4%	8,6%
2008.	82%	8,9%	9,1%
2009.	75,7%	17,8%	6,5%

Када је реч о структури расподеле средстава градског буџета за културу, у периоду од 2006. до 2009. године, највећи део одлази на плате запослених, док удео за програме варира и у просеку износи 7,5%.

Приказ 1: Тенденција кретања буџета за културу у укупном градском буџету

Приказ 2: Тенденција кретања средстава за програме у буџету за културу

У сектору културе, закључно са 2008. годином ради 216 запослених међу којима преовлађује високообразовани кадар и особе женског пола.

² Преглед сектора културе представљен је у складу са достављеним подацима од стране локалне управе и градских установа културе. Тамо где подаци не постоје биће посебно наглашено. Градска управа Заводу није доставила податке који се односе на 2009. годину.

Табела 2: Број запослених у култури града Крушевца

Укупан број запослених у култури града Крагујевца	Мушки	Женски	ОШ	ССС	ВШ И ВСС
216	88	128	13	98	105

Народни музеј у Крушевцу²

Народни музеј Крушевац основан је 1951. године. То је установа комплексног типа, а својом делатношћу покрива територију града Крушевца, читавог Расинског округа и општине Ражањ. Музеј за свој рад користи пет објеката:

Централна зграда Народног музеја Крушевац налази се у Лазаревом средњовековном граду, у непосредној близини цркве Лазарице и проглашена је културним добром. У овој згради налази се стална музејска поставка и ту се одвија највећи део програмских активности.

Уметничка галерија се налази у објекту породичне куће познатог крушевачког трговца Љотића која је подигнута двадесетих година прошлог века. Кућа је прилагођена потребама галеријског простора. Концепцијски је усмерена ка праћењу токова савремене ликовне уметности, са акцентом на стваралаштво завичајних уметника.

Кућа Симића саграђена је пре 1833. године, а музеј је користи од његовог оснивања, тако да је ова кућа позната и као *Мали музеј*. Током 2007/2008. године извршена је санација објекта. У њему се налази поставка која приказује породични живот у крушевачкој вароши у првим деценијама XX века. У кући Симића одржавају се и изложбе превасходно аматерског ликовног стваралаштва.

Музеј још користи и простор Мензулане (око 30 м²) и Дом Слободишта (око 100м²) за презентацију историјских изложби, најпре фото-документарног карактера.

Музеј свој рад обавља кроз шест одељења:

- ✓ археологије,
- ✓ етнологије,
- ✓ историје,
- ✓ историје уметности,
- ✓ природњачко одељење и
- ✓ службу заштите.

✓ Просторни капацитети

Музеј располаже са 2.615 м² у шест објеката са укупно 3.180 места за седење и 7.130 места за стајање. Објекти које музеј користи су: Народни музеј у Лазаревом граду површине 1.500 м², Мензулана у комплексу Лазаревог града површине 120 м², Уметничка галерија 270 м², Кућа Симића 255 м², Уметнички атељеи 230 м² и Дом Слободишта на простору Меморијалног комплекса *Слободиште* од 240 м². У објектима има 1.238 м² изложбеног простора, 190 м² заузимају депои и 957 м² је канцеларијски простор (без уметничких атељеа).

У објектима се налази неколико сала за различите садржаје: у Великој сали у Музеју има 120 м², 100 места за седење и 50 места за стајање. Сала у *Дому Слободишта* има 100 м² и по 50 места за седење и стајање. Простор у Галерији има 50 м² и по 30 места за седење и стајање. Амфитеатар на *Слободишту* има 2.500 м², 3.000 места за седење и 7.000 за стајање. Објекти немају приступ особама са инвалидитетом. Главна зграда Музеја је споменик културе од великог значаја. *Дом Слободишта* припада Меморијалном комплексу *Слободиште* који је знаменито место. Мензулана је у процесу проглашења за културно добро од великог значаја. Уметничка галерија је споменик културе. Кућа Симића је споменик културе од великог значаја.

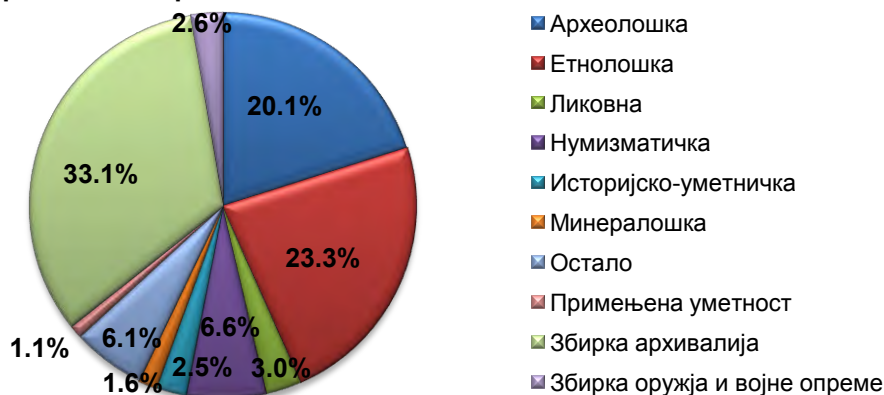
• Фонд

Музеј располаже са 20.918 предмета распоређених у десет музејских збирки: археолошка, етнолошка, историјско-уметничка, ликовна, минералозна, нумизматичка, збирка примењене уметности,

² Музеј Заводу није доставио податке за 2009. годину.

збирка архивалија, збирка оружја и војне опреме и осталих предмета. Обрађено је 70% предмета, а конзервирано 25% предмета од оних који подлежу конзервацији. У последњих 10 година није рађена ревизија целокупног фонда Музеја.

Приказ 3: Структура фонда по збиркама

Програми и публика

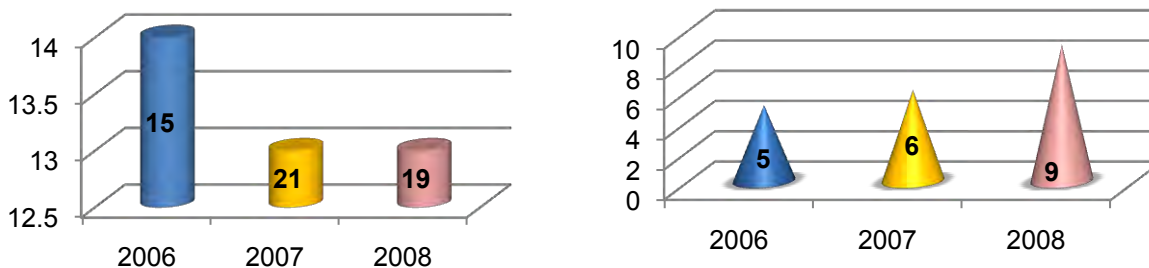
Поред својих основних делатности, музеј предузима и теренска истраживања и научно-истраживачке активности (Лазарица, Свете водице, Конопљара, Бедем, Мојсињско-послонски комплекс, ликовна уметност у Крушевцу у првој половини 20. века, уметност Моравске Србије, уметничка баштина Расинског округа. Музеј је члан *Музејског друштва Србије*.

Музеј организује едукативне и специјализоване ликовне програме као што су Школа за ликовне таленте *Милан Миловановић* и Међународну дечју ликовну колонију (МДЛК) *Биберче*.

У партнерству је реализовао пројекте израде водича *Крушевац и околина* са Туристичком организацијом Крушевац (2006), као и са Националном службом за запошљавање – филијала Крушевац на пројекту *Јавни радови – археологија* (2008/2009).

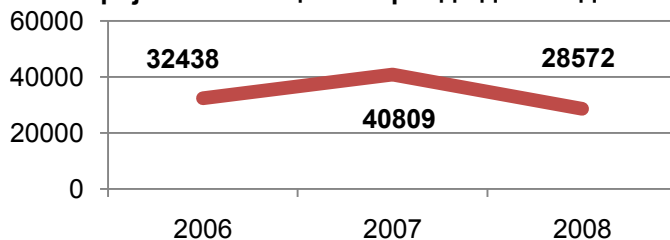
У оквиру издавачке делатности Музеј објављује едиције, Студије и Монографије. Музеј објављује свој стручни часопис *Крушевачки зборник*.

Приказ 4: Број изложби (слика 1) и број додатних програма (слика 2) у Музеју у периоду од 2006. до 2008. године

Број посетилаца на годишњем нивоу варира од 30 до 40 хиљада. У 2006. години имали су 32.438, у 2007. години 40.809, а у 2008. години 28.572 посетилаца.

Приказ 5: Тенденција кретања броја посетилаца за период од 2006. до 2008. године

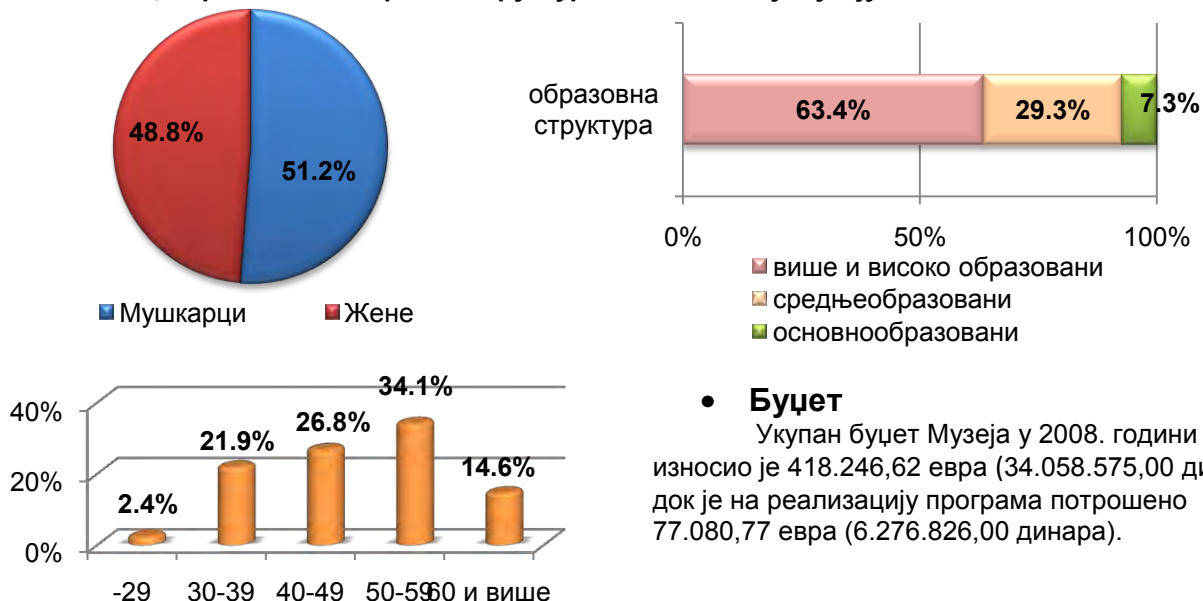

Радно време Музеја је радним данима од 8 до 18 часова, а викендом од 10 до 16 часова. Попуст на улазнице имају ученици, војници и пензионери.

- **Кадрови**

Закључно са октобром 2009. године у Народном музеју Крушевац је укупно 41 стално запослених. Од тога, број запослених жена је 20, док је 21 мушкарац. Просек година запослених је 47. Када је реч о образовној структури, предњаче високообразовани са 63,4%. Удео запослених у основној делатности је 70,7%. У Музеју су ангажована три волонтера.

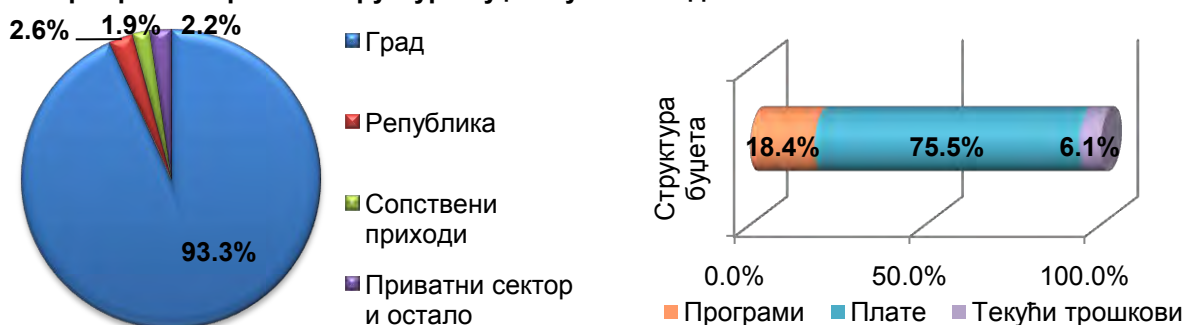
Приказ 6: Полна, образовна и старосна структура запослених у Музеју

- **Буџет**

Укупан буџет Музеја у 2008. години износио је 418.246,62 евра (34.058.575,00 динара), док је на реализацију програма потрошено 77.080,77 евра (6.276.826,00 динара).

Приказ 7: Извори финансирања и структура буџета у 2008. години

Табела 3: Приказ последњих инвестиционих улагања

Тип инвестиције	Финансијер	Година	Износ у еврима	Износ у динарима
Санација / адаптација <i>Куће Симића</i>	Град Крушевац и <i>Mercy corps</i>	2006/2007	94.339,6	8.000.000,00

- **Техничка опремљеност**

Музеј поседује 17 рачунара који су умрежени. Установа има приступ интернету.

- **Проблеми**

Када је реч о проблемима у оквиру Музеја, наводе просторне проблеме у виду санације објекта, затим проблем техничке опремљености у виду проналажења решења за инсуфицијенцију. Када је реч о финансирању истичу недовољност средстава за остваривање значајних задатака Музеја.

Народна библиотека Крушевац

Народна библиотека у Крушевцу основана је 1947. године на основама некадашњег *Крушевачког читалишта* из 1857. године. Народна библиотека Крушевац матична је за библиотеке у општинама: Александровац, Брус, Варварин, Ћићевац и Трстеник.

Библиотека има четири стационарна огранка у: Белој Води, Јасици, Коњуху и Рибарској Бањи.

Свој рад Библиотека остварује кроз седам одељења:

- ✓ Дечје одељење *Вук Караџић*
- ✓ Позајмно одељење за одрасле
- ✓ Одељење стручне књиге
- ✓ Завичајно одељење
- ✓ Одељење периодике

- ✓ Служба набавке и обраде
- ✓ Матична служба.

• Просторни капацитети

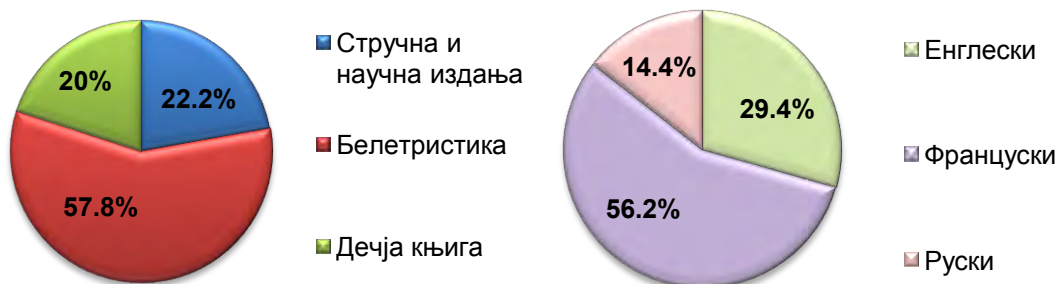
Библиотека се налази у центру града, преко пута Споменика косовским јунацима. Користи простор од 932 м². Заузима међуспрат и први спрат зграде Пословног центра.

Библиотека има и књиговезницу, као и читаоницу од 198 м² која има капацитет од 40 места у којој се одржавају промоције, предавања, округли столови и трибине.

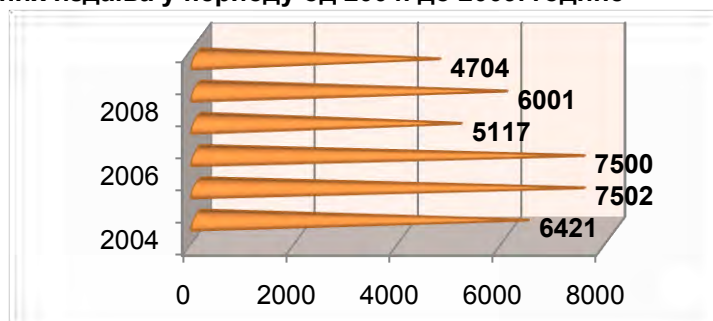
• Фонд

Библиотека располаже фондом од 143.279 издања и 527 наслова периодике. Од тога је 141.456 монографских публикација, новинских листова и часописа на српском језику, док Библиотека располаже са 2.350 публикација на страним језицима. Завод није добио структуру публикација на страним језицима. Библиотека поседује и разноврсну завичајну некњижну грађу (фотографије, разгледнице, плакате).

Приказ 8: Структура фонда библиотеке према типу публикације (слика 1) и структура фонда на страним језицима (слика 2)

Приказ 9: Број набављених издања у периоду од 2004. до 2009. године

У периоду од 2004. до 2009. године Библиотека је фонд допунила са 37.245 књига што је у просеку 6.207 књига годишње. Година 2005. донела је највећи број издања – 7.502. У последње три године (2007-2009) Библиотека је од Министарства културе добила 9.085,52 евра (773.245,72 динара) за откуп књига и тим средствима набавила 1.103 монографске публикације.

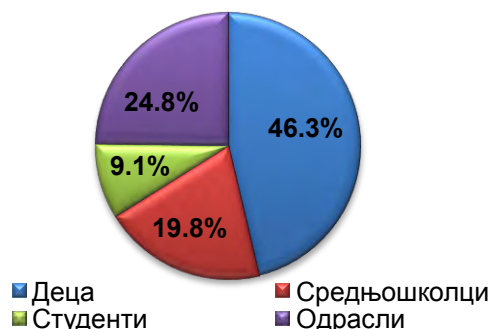
• Програми и публика

Закључно са 2008. годином, Библиотека има 8.408 чланова, што чини 6,4% од укупног становништва Крушевца.

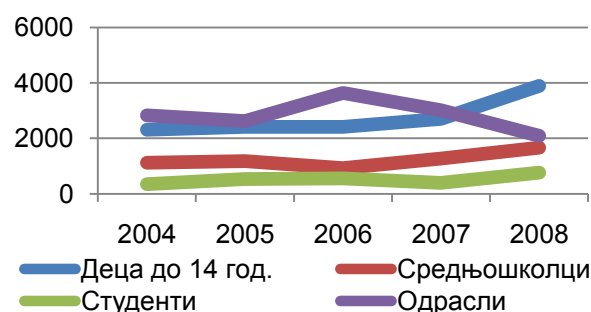
Табела 4: Структура корисника у периоду од 2004. до 2008. године

	Број уписаних корисника				
	2004	2005	2006	2007	2008
Деца до 14 година	2113	2412	2412	2704	3895
Средњошколци	1120	1178	923	1270	1668
Студенти	349	538	552	389	759
Одрасли	2826	2626	3643	3019	2086
Укупно	6608	7654	7665	7482	8408

Приказ 10: Структура корисника у 2008. години

Приказ 11: Тенденција кретања броја корисника у периоду од 2004. до 2008. године

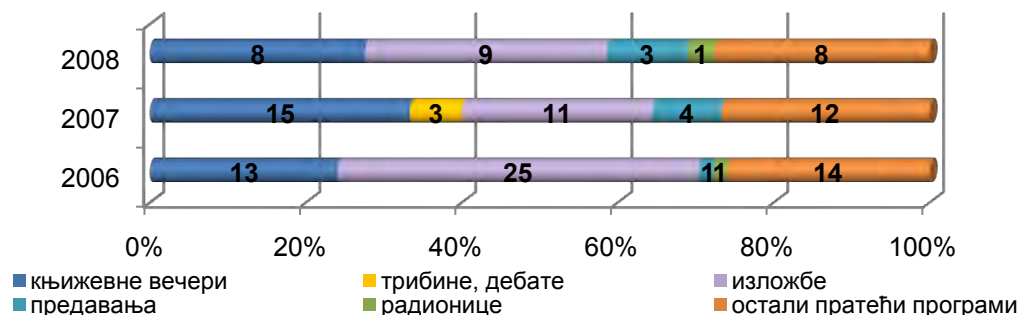

Када је реч о корисницима у последњих пет година, континуирани раст траје у периоду од 2004. до 2006. године. У 2007. број корисника незнатно опада, али је у 2008. години било највише уписаних у протекле четири године.

Када је у питању број корисника према старосним групама, континуиран раст је видљив у периоду од 2004. до 2008. године, и то у категорији деце до 14 година, док је број корисника у другим старосним групама из године у годину варирао.

Крушевачка библиотека организује и посебне програме као што су изложбе, књижевне вечери, трибине, предавања, радионице. Од 2006. до 2008. године, таквих програма је било укупно 128. Највише су организоване изложбе, а у најмањем броју су организоване трибине и радионице.

Приказ 12: Број пратећих програма Библиотеке у периоду од 2006. до 2008 године

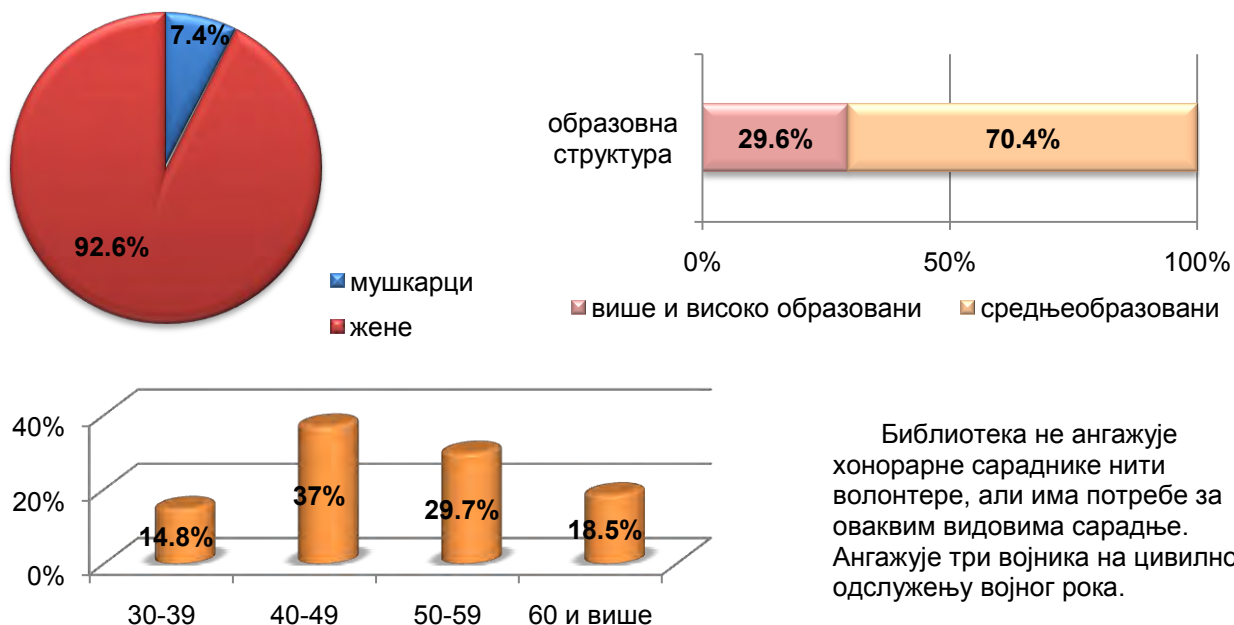
Поред своје основне делатности, Библиотека организује разноврсне културне програме прилагођене различитим старосним добима и образовним профилима у циљу промовисања књиге и читалачке културе. Године 2003. покренут је пројекат дигитализације некњижне завичајне грађе. Дигитализована је збирка разгледница, анзист карти, каталога и плаката.

У оквиру издавачке делатности Библиотека објављује дела која афирмишу завичај и локалне културне вредности. Стручно гласило Библиотеке је часопис *Савремена библиотека*. Установа је члан *Заједнице матичних библиотека Србије*. Крушевачка библиотека обавља годишње евалуације програма, а последње истраживање потреба публике последњи пут вршено је 2008. године.

• Кадрови

У Библиотеци ради 27 запослених. У оквиру полне структуре предњаче жене којих има 25. У основној делатности ради 77,8% запослених. Старосна структура показује да у Библиотеци нема запослених до 29 година, а преовлађују кадрови старости од 40 до 49 година. Просек година запослених у Библиотеци је 50. Образовна структура показује предност високообразованог кадра у односу на особе са средњом стручном спремом, док запослених са основним образовањем нема..

Приказ 13: Полна, образовна и старосна структура запослених

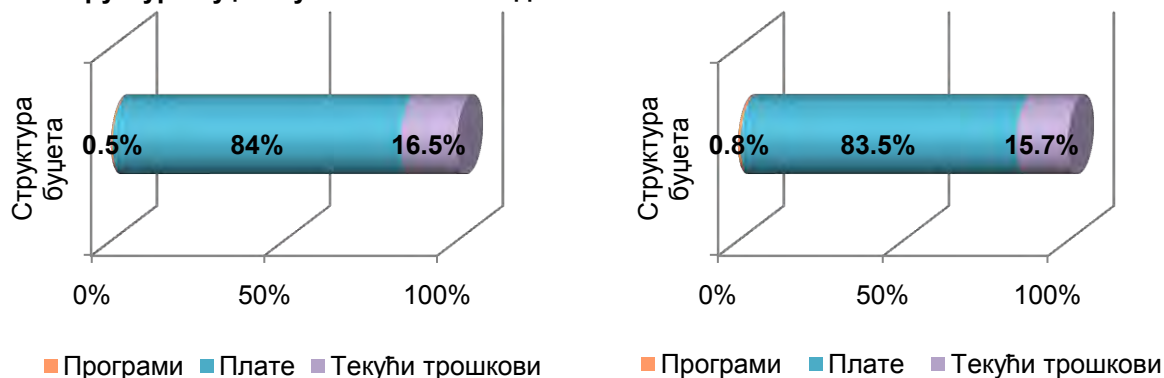
• Буџет

Библиотека се у 2008. години највећим делом финансира из буџета града Крушевца (92%), 1% добија од Републике (1%), а део је остварила и из сопствених прихода. Извори финансирања се нису променили ни у 2009. години, осим што се проценат добијених средстава од Републике незнатно увећао и износи 2%. Укупан буџет Библиотеке у 2008. години износио је 298.114,50 евра (24.276.000,00 динара), од чега је 1.485,91 евра (121.000,00 динара) или 0,5% потрошено на реализацију програма. У 2009. години, укупан буџет Библиотеке износио је 273.925,35 евра (25.730.000,00 динара), од чега је 2.129,23 евра (200.000,00 динара) или 0,8% потрошено на реализацију програма.

Приказ 14: Извори финансирања и структура буџета у 2008. и 2009. години

Приказ 15: Структура буџета у 2008. и 2009. години

Библиотека не наводи последње нити приоритетне инвестиције.

- **Техничка опремљеност**

Народна библиотека Крушевац поседује 30 рачунара, а умрежена је у јединствену електронску базу података Кобис (*Cobiss*).

- **Проблеми**

Као кључне проблеме запослени у Библиотеци наводе недостатак простора, недостатак полица и столова, недовољно новца за нове публикације и финансирање програма, а када је кадровска структура у питању наводи се проблем недовољне стручности.

Историјски архив Крушевац

Историјски архив Крушевац је основан решењем Министарства просвете Србије 1948. године као Архивско средиште. Године 1952. преименован је у Градски државни архив, а данашњи назив Историјски архив Крушевац добија 1. јанура 1956. године. Архив и Народни музеј Крушевац су удружени у Установу за музејску и историјско-архивску делатност јула 1962. године, а оснивач је Народни одбор општине Крушевац. Јануара 1969. мења име по други пут у Историјски архив Крушевац, а оснивач је Скупштина општине Крушевац и послује самостално. Архив у Крушевцу је од оснивања надлежан за територије града Крушевца и општине Александровац, Брус, Варварин, Трстеник, Ћићевац и Ражањ. Одељење архива отворено је 1972. године у Трстенику.

Архив у Крушевцу свој рад организује кроз следећа одељења: Одељење за заштиту архивске грађе, Одељење обраде, сређивања и коришћења архивске грађе и Одељење општих послова. Бави се и културно-просветном делатношћу, а поседује и своју библиотеку и издавачку делатност.

- **Просторни капацитети**

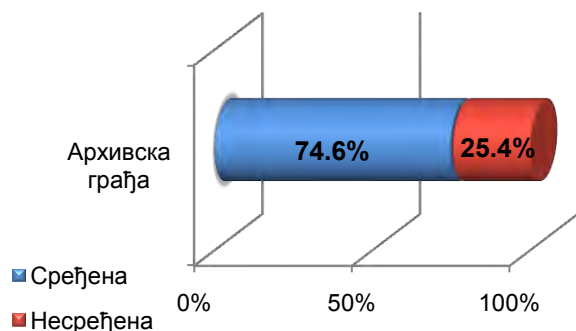
Архив се налази у згради која је проглашена спомеником културе. Располаже простором од 1.377 м², од тога 1.070 м² је простор намењен депоима, 41 м² читаоници, а 266 м² заузимају остале просторије.

- **Фонд**

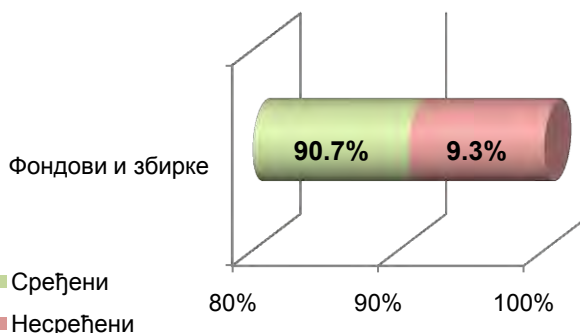
Архив поседује 6.980 дужних метара грађе које обухватају период од 1834. до 2006. године, а која није у потпуности сређена. Број евидентираних регистратура је 656. Код седам регистратура је извршено преузимање. Количина преузете архивске грађе износи 1.485 дужних метара.

Укупан број фондова је 657, пет личних фондова, један породичан фонд и 13 збирки. Најстарија документа која се чувају су Фонд Кожећинске цркве (1834-1972), црквене матичне књиге рођених, венчаних и умрлих од 1837. године, Архивски фонд Начелства округа крушевачког (1839-1921), као и појединачна документа на турском, грчком, хебрејском и немачком језику. Фондови и збирке нису у потпуности сређени. Важан сегмент рада Архива везан је за процес микрофилмовања матичних књига из XIX века. Укупно је микрофилмовано и дигитализовано по 67,5% архивске грађе.

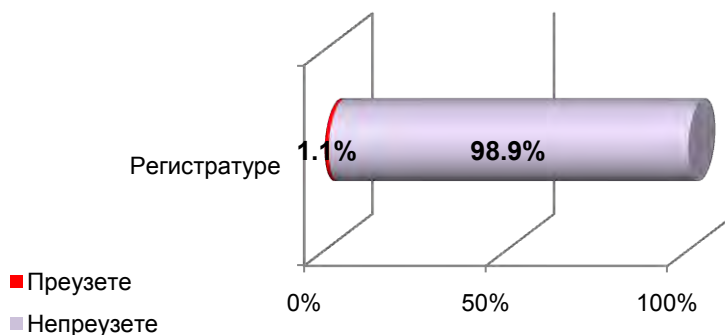
Приказ 16: Однос сређене и несређене архивске грађе

Приказ 17: Однос сређених и несређених фондова и збирки

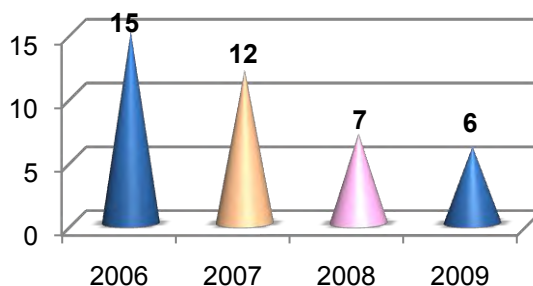
Приказ 18: Однос преузетих и регистратура код којих није извршено преузимање

• Програми и корисници

Поред својих основних делатности, Архив организује изложбе којих је у периоду од 2006. до 2009. године било две, али и друге пратеће програме којих је у истом периоду било, такође, два. У оквиру своје издавачке делатности, Архив у Крушевцу је од 1964. године објавио 26 књига. Архив има 478 домаћих корисника архивске грађе и библиотечног материјала.

Приказ 19: Број издатих публикација у периоду од 2006. до 2009. године

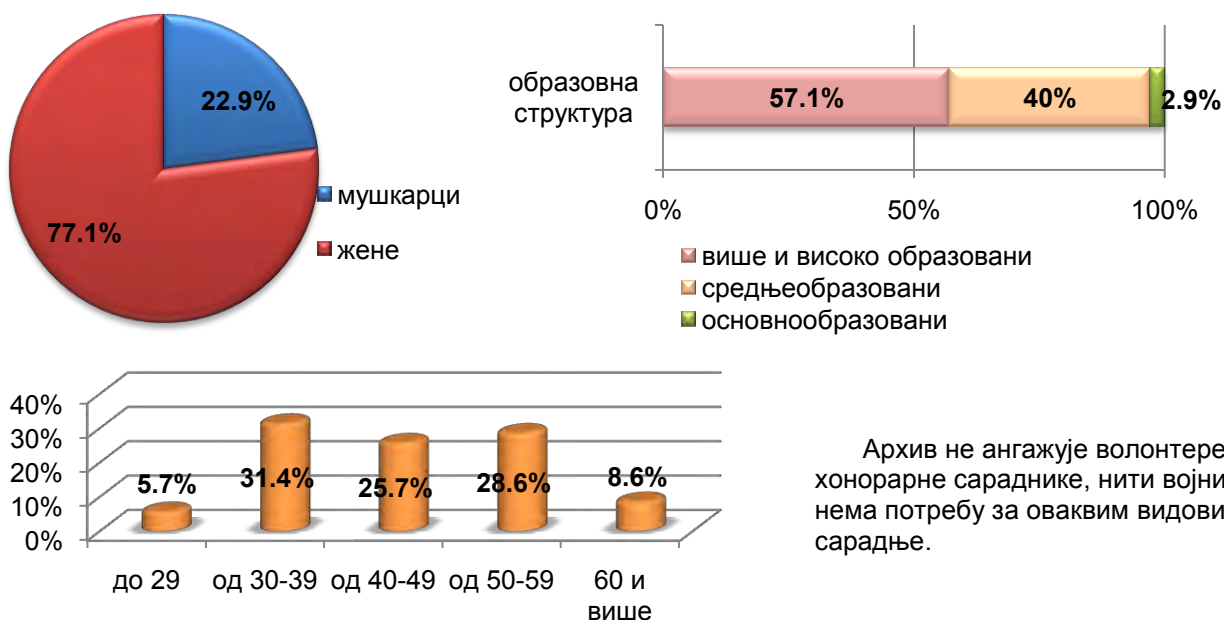

• Кадрови

У Историјском архиву Крушевац у сталном радном односу је 35 запослених. Полна структура је у корист жена којих има 27 и које чине 77,1% запослених. Кад је о образовној структури реч, у Архиву преовлађује високообразовани кадар. Када је реч о старосној структури, просек година запослених износи 45 година, а преовлађује кадар старости од 30 до 39 година.

Приказ 20: Полна, образовна и старосна структура запослених

Архив не ангажује волонтере, хонорарне сараднике, нити војнике и нема потребу за оваквим видовима сарадње.

• Буџет

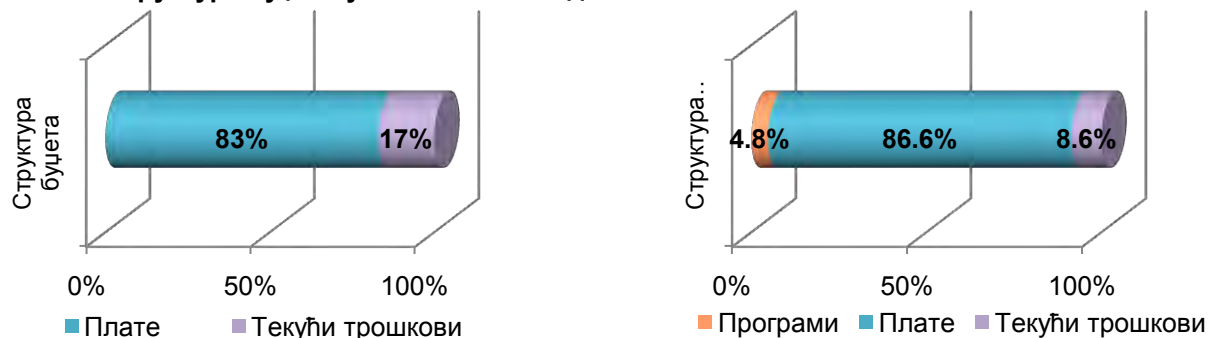
Архив се највећим делом финансира из буџета града, а део добија из Републичког буџета, од општине Трстеник и сопствених прихода.

Укупан буџет Архива у 2008. години износио је 291.949,83 евра (23.774.000,00 динара), док је у 2009. години износио 291.179,74 евра (27.350.717,00 динара). На реализацију програма, 2008. нису трошена средства, док је у 2009. години на реализацију утрошено 13.421,13 евра (1.260.656,00 динара), или 4,61% укупног буџета Архива.

Приказ 21: Извори финансирања и структура буџета у 2008. и 2009. години

Приказ 22: Структура буџета у 2008. и 2009. години

Последња инвестициона улагања била су усмерена на набавку опреме и адаптацију депоа у згради *Јастребац*. Средства су издвојили Град и Република. Као приоритетна инвестициона улагања наводе се: набавка архивских полица, кровна конструкција у згради Јастрепца и радови на фасади управне зграде.

Табела 5: Последња инвестициона улагања

Тип инвестиције	Финансијер	Година	Износ у еврима	Износ у динарима
Адаптација зграде Јастребац	Град Крушевац	2007	11.092	886.935,20
Набавка архивских полица	Град Крушевац	2008	4.912	400.000,00
Набавка архивских полица	Република	2008	85.96,1	700.000,00
Набавка архивских регала	Град Крушевац	2008	1.228	100.000,00
Набавка клима уређаја	Град Крушевац	2008	1.228	100.000,00
Адаптација депоа у згради "Јастребац"	Министарство културе	2009	5.323	500.000,00
Уређење радних просторија архива	Град Крушевац	2009	1151,9	108.206,00

- **Техничка опремљеност**

Историјски архив Крушевац располаже са 16 компјутера који су умрежени и са приступом интернету.

- **Проблеми**

Као кључне проблеме, запослени у Архиву, наводе недостатак простора и недовољну техничку опремљеност.

Културни центар Крушевац

Културни центар Крушевац, основан је 1992. године спајањем Дома омладине и *Крушевац филма*.

Делатност Културног центра као поливалентне установе у култури усмерена је ка дифузији културног стваралаштва, подстицању стваралаштва, анимацији и едукацији становништва. Од свог оснивања, Установа ради на обогаћивању и оплемењивању културног живота младих и неговању и развијању естетских укуса, подстицању дечјег стваралаштва у различитим областима уметности.

- **Просторни капацитети**

За обављање својих делатности Културни центар користи више објеката - Управну зграду културног центра (1.547 м²), биоскоп *Крушевац* (1.493 м²) са капацитетом од 551 седишта, биоскоп *Европа* (401 м²) са капацитетом од 331 седишта, Галерију-легат Милића од

Мачве (300 м²) и Дечји центар (180 м²).

У објектима које користи, Установа има простор за изложбе, филмске пројекције и сценско-музичке наступе. Располаже са три сале и две гардеробе.

Велика сцена (Бела сала) има капацитет 177 седишта, користи се за извођење сценско-музичких програма. Сцена је широка 9,32 м са дужином од 5,50 м. Портал је широк 6,2 м и висок 2,7 м, а сцена је опремљена са осам рефлектора и два звучника.

- **Програми и публика**

Културни центар организује различите врсте активности које су намењени деци, младима и старијој популацији. Културни центар Крушевац посебно место даје васпитно-образовном програму у оквиру кога организује читав низ активности у циљу да, између осталог, младима пружи додатно образовање из области које нису заступљене у редовном школовању. То су: ликовни студио, школа балета, балетски студио *Борис Радак*, радионица за ритмику и народне игре, дечји хор за децу узраста од 7-12 година, мешовити камерни хор *Српкиња*, школа плеса, школа рекреативног плеса за све узрасте, Радионица краткометражног филма, Фото радионица, Уметнички студио за говор и глуму за децу узраста 9-18 година и

Позоришни студио. На крају календарске године резултати свих радионица презентују се путем јавних часова.

У оквиру Културног центра раде два биоскопа који су оријентисани на приказивање премијера светских и домаћих актуелних филмова, као и приказивање филмских циклуса.

Културни центар од 1993. године организује Међународни фестивал хумора и сатире *Златна кацига*.

Од 1993. године Културни центар има и своју издавачку делатност. У оквиру своје издавачке делатности Културни центар објављује прве књиге младих аутора, чланова *Поетског театра*. Сваке године објављује се и каталог награђених радова Међународног фестивала хумора и сатире *Златна кацига*. Од 2002. године два пута годишње објављује се часопис *Путеви културе*. У оквиру часописа налазе се рубрике: *Музички живот*, *Књижевни живот*, *Изложбе*, *Позориште*, *Филм*, *Есеј*, *Хумор и сатира*. У 2008. години објављено је девет публикација са укупним тиражом од 3.400, док је у 2009. години објављено четири публикације са тиражом од 1.200 примерака.

Културни центар има и изложбену Галерију – *Галерију Милића од Мачве* која има своју сталну поставку у оквиру Установе, али организује и друге, гостујуће изложбе.

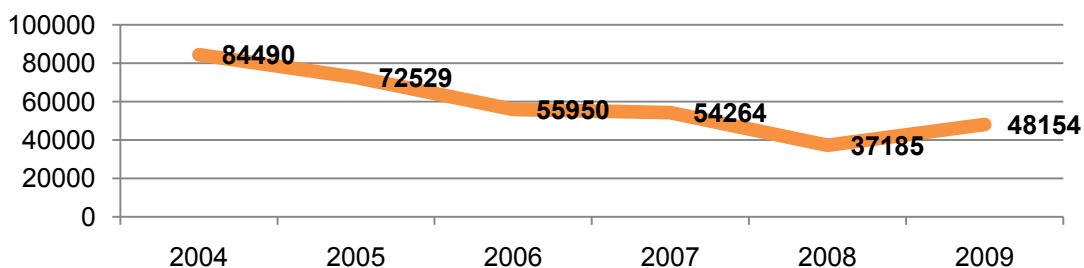
Поред поменутих активности Културни центар има и биоскоп, аматерско позориште, организује трибине, предавања и књижевне вечери, као и десет програма годишње намењених деци и старијој популацији.

Просечна цена улазнице за програме Центра износи 150 динара. Постоји попуст за студенте и пензионере.

Табела 6: Приказ броја и посећености програма у 2008. и 2009. години

	У установи				Ван установе			
	Наступи		Посећеност		Наступи		Посећеност	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Изложбена галерија	4	7	1594	2.410	-	-	-	-
Биоскопске пројекције	642	904	6.593	6.388	-	-	-	-
Аматерско позориште	27 (9 гостујућ их)	17 (5 гостујућ их)	4.480	3.120	1	-	300	-
Књижевно-трибински програми	6	12	600	1.130	-	-	-	-
Наступи КУД-ова	8	-	1356	-	-	-	-	-
Камерни хор <i>Српкиња</i>	4	6	380	580	9	6	2000	3000
Музички програми	13	-	1625	-	-	-	-	-
Трибине, предавања, књижевне вечери	6	12	600	1130	-	-	-	-

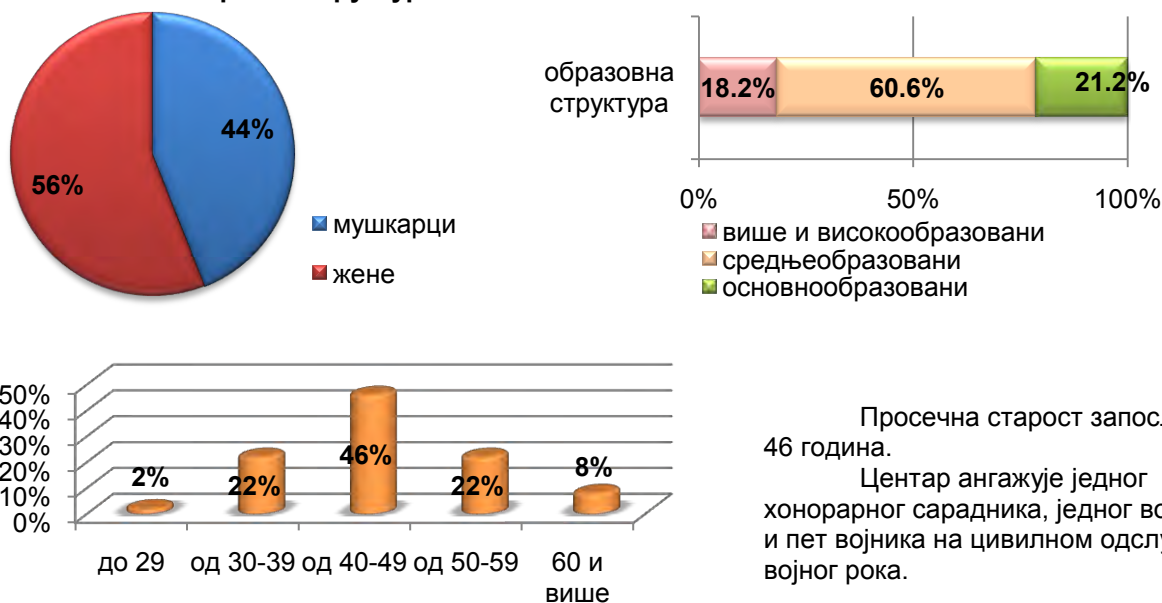
Приказ 23: Тенденција кретања посетилаца у периоду од 2004. до 2009. године

• Кадрови

У Културном центру Крушевац у сталном радном односу је 50 запослених. Полна структура је у корист жена које чине 56% запослених, а у оквиру образовне предњаче особе са средњом школом.

Приказ 24: Полна и старосна структура запослених

Просечна старост запослених је 46 година.

Центар ангажује једног хонорарног сарадника, једног волонтера и пет војника на цивилном одслужењу војног рока.

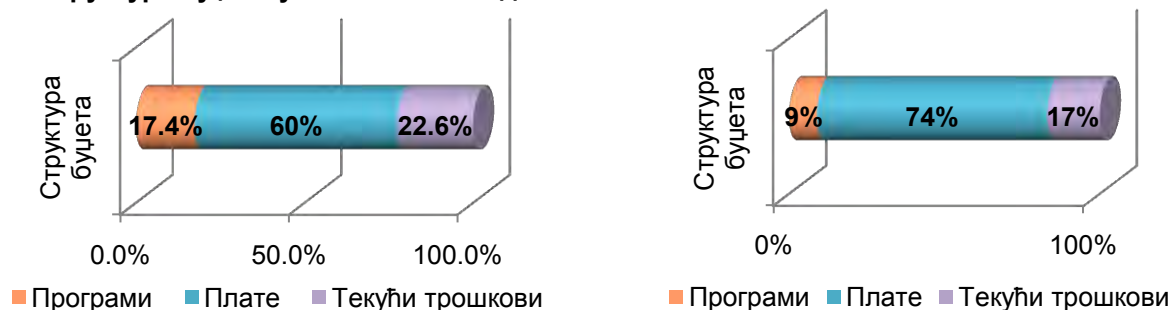
• Буџет

Центар се у 2008. години највећим делом финансирао из градског буџета (68%), а солидан део финансија остварио је из сопствених прихода (30,3%). Републички буџет је у 2008. години чинио само 1,8% укупног буџета. Укупан буџет Центра у 2008. години износио је 548.742,24 евра (44.685.068,00 динара), од чега је 17,4% или 95.552,77 евра (7.781.034,00 динара) утрошено на реализацију програма. У 2009. години, буџет Центра знатно је умањен и износио је 326.432,15 евра (30.662.000,00 динара). На реализацију програма, у 2009. години, утрошено је мање у односу на претходну годину – 9% или 30.022,13 евра (2.820.000,00 динара).

Приказ 25: Извори финансирања и структура буџета у 2008. и 2009. години

Приказ 26: Структура буџета у 2008. и 2009. години

Табела 7: Последња инвестициона улагања

Тип инвестиције	Финансијер	Година	Износ у еврима	Износ у динарима
Одржавање објекта	градски буџет	2009.	1.437,23	135.000,00
Опрема за културу	сопствени приходи	2009.	1.469,17	138.000,00

- **Техничка опремљеност**

Центар располаже са 15 делимично умрежених компјутера са приступом интернету.

Културно–просветна заједница Крушевца³

Културно-просветна заједница Крушевца почела је са радом 21. априла 1961. године. Од тада организација заузима значајно место у култури Крушевца. Њена основна мисија је културно-уметничко-просветитељска уз очување и презентовање стваралачких вредности српског и других народа који живе на територији града Крушевца и окружењу. Културно-просветна заједница Крушевца је седиште Културно просветне заједнице читавог Расинског округа.

- **Просторни капацитети**

Културно-просветна заједница Крушевац за свој рад користи простор

од 120 м² у згради која потиче из 1936. године. На располагању су јој 17 затворених и 10 отворених сцена. Затворене сцене налазе се у сеоским домовима културе при месним заједницама и све имају сличне техничке услове. Десет отворених, летњих сцена распоређене су на следећи начин: једна у строгом центру града и девет у сеоским месним заједницама: Бела Вода, Каоник, Велики Шилјеговац, Каменаре, Здравине, Велика Ломница, Жабаре, Падеж, Каменаре. Свака од ових сцена користи покретну пратећу техничку опрему (расвета, озвучење, декор).

- **Програми и публика**

Током календарске године КПЗ Крушевца организује и реализује око 230 програма, различитог садржаја (представе, прикази, академије, концерти, предавања, трибине, такмичења, смотре) са јасним културним и просветитељским циљем. Учествује у обележавању значајних датума, организовању научних саветовања, академија, књижевних вечери, трибина из различитих области.

Културно-просветна заједница Крушевца је организатор бројних манифестација и такмичења градског, окружног и републичког карактера. Неке од њих су *Крушевачка књижевно-филозофска школа*, *Беловодска розета*, *Саборовање у Лазаревом граду*, *Видовданско предвечерје*, *Падешки кладенац*, *Саборни дани св. Деспота Стефана Лазаревића*, *Светосавска недеља*, *Звездано Здравине*, *Вулетови дани*, *Фестивал драмских аматера Расинског округа*, *Фестивал дечјег позоришног стваралаштва*, *Дани Станислава Биничког*, затим смотре хорова, рецитатора, дечијег изворног стваралаштва, ликовних стваралаца.

Од 24 манифестације које је град Крушевац уврстио 2009. године у званичну презентацију града, Културно просветна заједница Крушевца организује двадесет.

Установа је носилац бројних признања и захвалница као што су *Грамата Српске православне цркве*, *Вукова награда*, *Златна значка КПЗ Србије*, *Годишња награда града Крушевца* и друге.

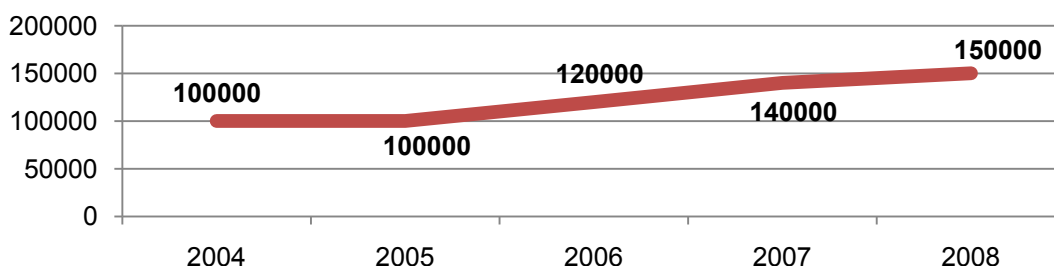
Када је реч о програмима, располажемо само подацима за 2008. годину.

³ Установа Заводу није доставио податке за 2009. годину.

КПЗ у Крушевцу располаже изложбеном Галеријом, окупља велики број КУД-ова, хорова и оркестара, и има аматерско позориште. Заједница организује и програме у виду трибина, предавања и књижевних вечери. Када је реч о издавачкој делатности Заједнице, током 2008. године, издате су две публикације са укупним тиражом од 1.500 примерака.

Установа је организовала десет програма намењених деци, којима је присуствовало 10.000 посетилаца. КПЗ Крушевац не наплаћује улазнице за своје програме.

Приказ 27: Тенденција кретања посетилаца у периоду од 2004. до 2008. године

Табела 8: Приказ броја и посећености програма у 2008. и 2009. години

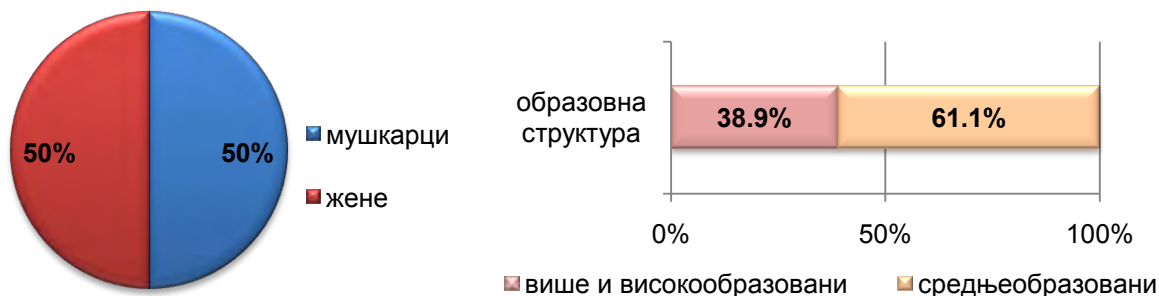
	У установи				Ван установе			
	Наступи		Посећеност		Наступи		Посећеност	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Изложбена галерија	25	н.п.	5.000	н.п.	30	н.п.	6.000	н.п.
Аматерско позориште	55	н.п.	18.000	н.п.	30	н.п.	15.000	н.п.
Књижевно-трибински програми	50	н.п.	5.000	н.п.	-	н.п.	-	н.п.
Дечји програми	10	н.п.	10.000	н.п.	-	н.п.	-	н.п.
Наступи КУД-ова	286	н.п.	95.000	н.п.	100	н.п.	40.000	н.п.
Хорови и оркестри	50	н.п.	13.000	н.п.	50	н.п.	13.000	н.п.

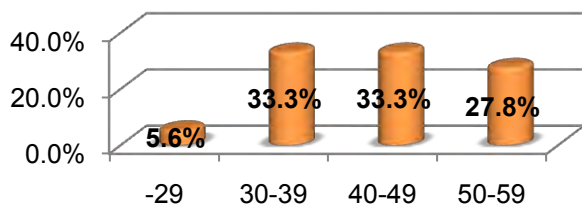
• Кадрови

У КПЗ Крушевац у сталном радном односу је 18 запослених. Полна структура је изједначена. Образовна структура показује предност средњеобразованог кадра (61,1%) у односу на особе са вишом и високом спремом. У старосној структури је изједначен број запослених од 30 до 39 и 40 до 49 година – по шест, док запослених од 60и више година нема. Просек година запослених је 43.

Центар ангажује једног хонорарног сарадника, једног волонтера и пет војника на цивилном одслужењу војног рока.

Приказ 28: Полна, образовна и старосна структура запослених

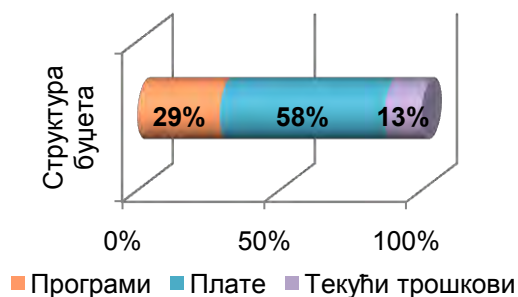

Центар ангажује једног хонорарног сарадника, једног волонтера и пет војника на цивилном одслужењу у војног рока.

• Буџет

Установа се у 2008. години највећим делом финансира из градског буџета (98%). Буџет Заједнице у 2008. години износио је 186.427,11 евра (15.181.095,00 динара), од чега је 29% или 54.053,81 евра (4.401.699,00 динара) утрошено на реализацију програма.

Приказ 29: Извори финансирања и структура буџета у 2008. години

Табела 9: Последња инвестициона улагања

Тип инвестиције	Финансијер	Година	Износ у еврима	Износ у динарима
Уградња радијатора	Градски буџет	2009.	340.68	32.000,00
Уградња партерног осветљења дворишта	Градски буџет	2008.	2.621,73	213.491,80
Уградња клима уређаја	Градски буџет и сопствена средства	2008.	607,12	49.439,00

Као приоритетна инвестициона улагања наводе се канцеларијска опрема, канцеларијски намештај и кровна конструкција.

• Техничка опремљеност

КПЗ располаже са седам компјутера. Користи интернет.

• Проблеми

Као кључне проблеме запослени у КПЗ Крушевац наводе недостатак затвореног сценског простора у самом граду и недостатак техничке опреме за сценско приказивање на постојећим сценама.

Крушевачко позориште

Професионално позориште у Крушевцу основано је 1946. године. Позоришна традиција у Крушевцу дуга је стотинак година и данашње позориште има дубоке корене у аматерским, радничким, омладинским и сталешким ансамблима. Са представом „Проклета авлија“, Позориште се профилисало на културној мапи Србије.

• Просторни капацитети

Позориште се налази у згради која је стара 100 година и која је преко 50 пута мењала намене. Некада је била и трговачка школа.

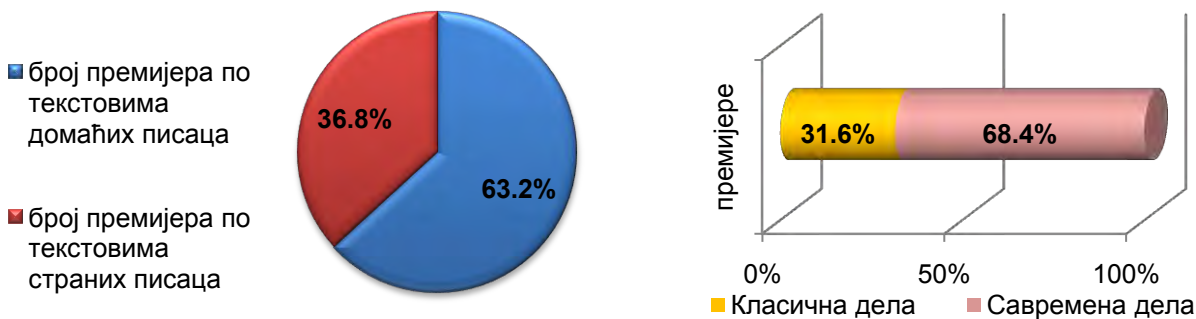
Позориште располаже укупним простором од 1.500 м² и има салу капацитета 301 седиште. Располаже једном сценом, површине 132 м², висине 6 м и простором од 60 м² око сцене.

Позориште има ротациону бину и пропадалиште, а простор фоајеа позоришта користи се и као изложбени простор.

• Програми и публика

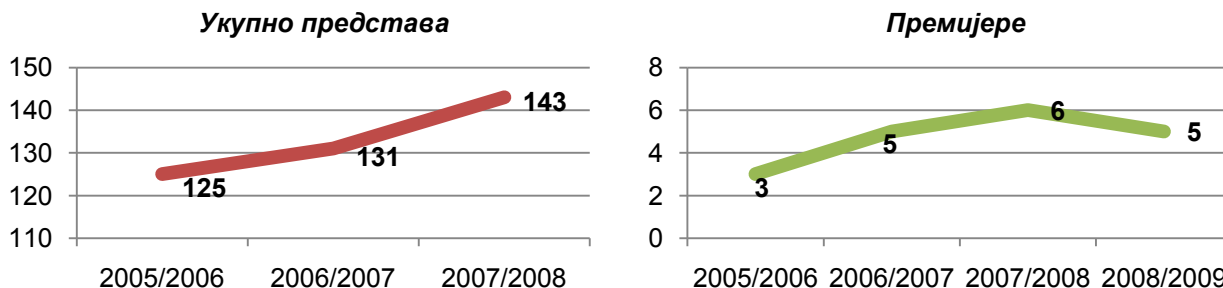
На годишњем нивоу Позориште у просеку изведе пет премијера.

Приказ 30: Број премијера у периоду од 2005. до 2009. године

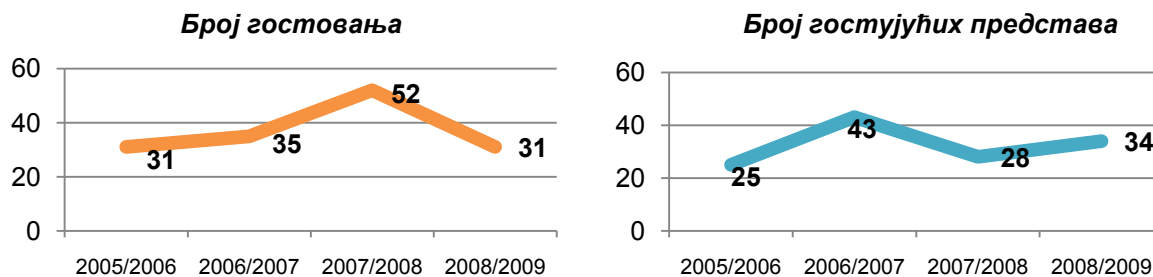
У периоду од 2005. до 2008. године одиграно је укупно 399 представа. Број одиграних представа је у наведеном периоду континуирано растао, па је у сезони 2007/2008. одиграно највише представа – 143. Заводу нису достављени подаци за 2009. годину.

Приказ 31: Тенденција кретања броја изведених представа (укупно премијере и репризе) и само броја премијера у периоду од 2006. до 2008. године

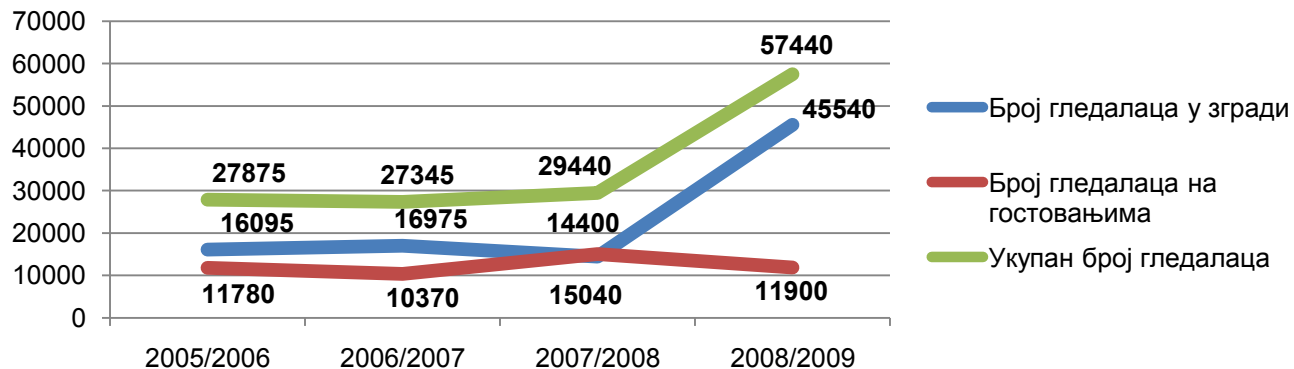

Када је реч о гостовањима, у протекле четири сезоне, Крушевачко позориште гостовало је укупно 149 пута у другим градовима, а са друге стране у Позоришту је одиграно 130 гостујућих представа.

Приказ 32: Тенденција кретања броја гостовања и гостујућих представа у сезонама од 2005. до 2009. године

Приказ 33: Број публике у сезонама од 2005. до 2009. године

Позориште наплаћује улазнице за своје програме, а попуст имају ђаци, студенти и пензионери. Позориште негује класични и савремен репертоар домаћих и страних аутора.

Поред домаћих представа, на репертоару Крушевачког позоришта су три до четири пута месечно и гостујуће представе из других градова Србије. У том смислу, Крушевачко позориште остварује сарадњу са позориштима из Београда, Ниша, Шапца, Пирота, Лесковца и Ужица. Сарадња се одвија и захваљујући Удружењу професионалних позоришта Србије *Јоаким Вујић* у којем је позориште члан и истоименом фестивалу.

Такође, у позоришту се у току године приређују и изложбе, углавном сликара аматера.

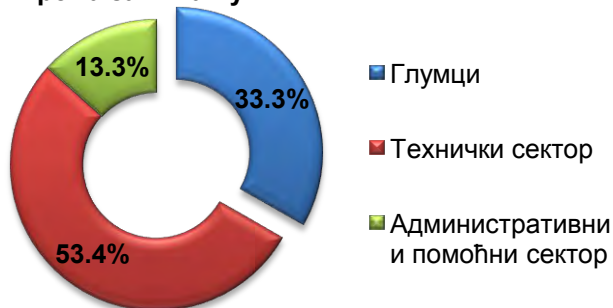
Током октобра месеца одржавају се *Позоришни дани* када посетиоци имају прилике да виде најзначајнија остварења позоришта Србије.

Од 1992. године Крушевачко позориште сваке године додељује награду *Бора Михаиловић* за допринос позоришном животу Крушевца и Србије. Позориште обавља годишње евалуације програма, али не ради истраживања потреба корисника.

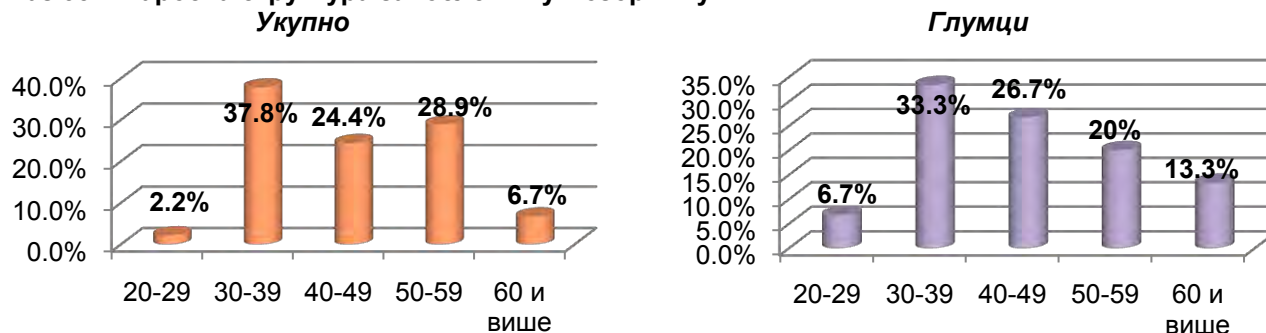
• Кадрови

Позориште има 45 стално запослених, међу којима је 15 глумаца. Када је старосна структура у питању, преовлађују запослени старости од 30 до 39 година, док је само један запослени има мање од 30 година. Просек година свих запослених је 45 година. Када је само о глумцима реч, просек година је, такође 45, а у старосној структури предњаче запослени од 30 до 39 година. У основној делатности ради 73,3% запослених.

Приказ 34: Структура запослених према занимању

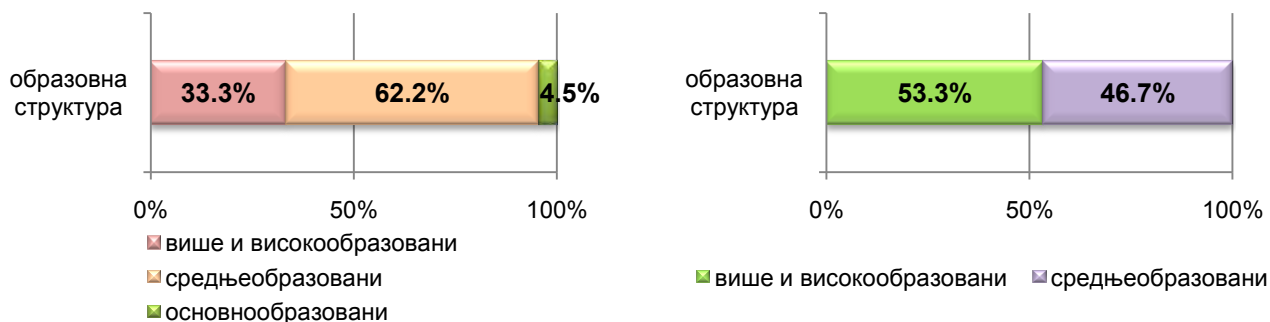

Приказ 35: Старосна структура запослених у Позоришту

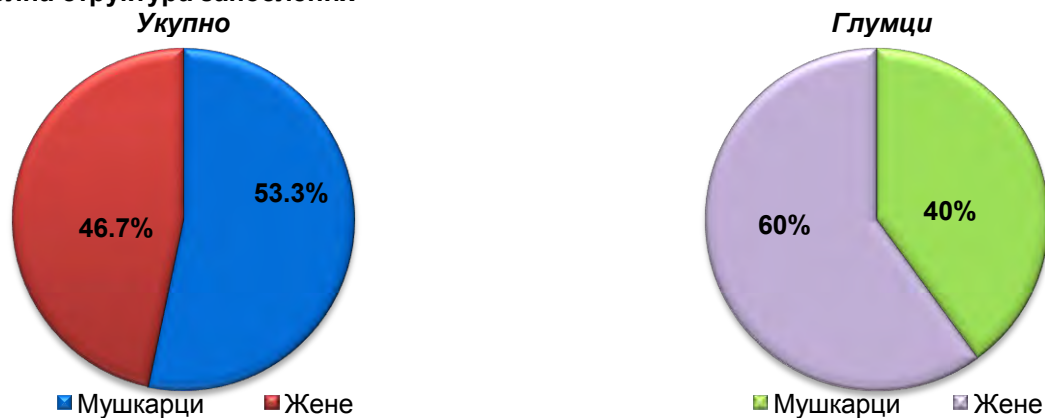

Укупна образовна структура показује велику предност средњеобразованог кадра (62,2%), док су два запослена са основним образовањем. Када су глумци у питању, предњаче високообразовани (53,3%). Полна структура свих запослених, али и глумаца је у корист мушкараца.

Приказ 36: Образовна структура свих запослених и образовна структура глумаца

Приказ 37: Полна структура запослених

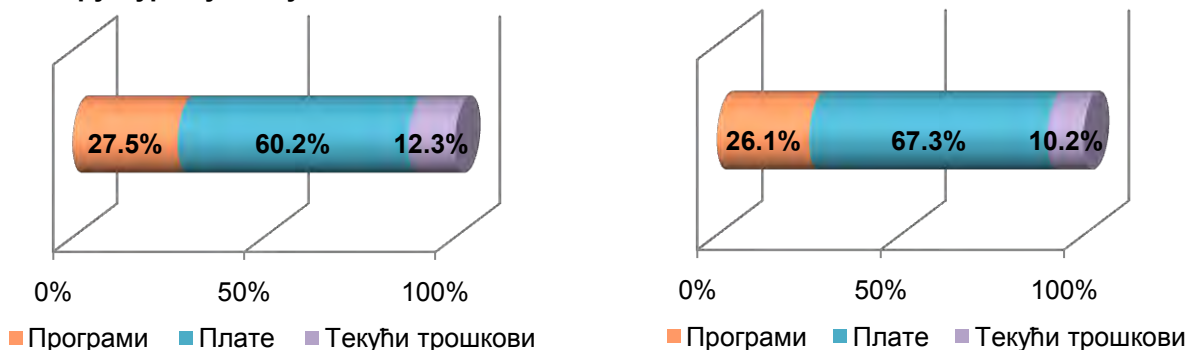
• Буџет

Позориште се највећим делом у 2008. години финансирао из буџета града, делом од стране Републике, а део је остварило из сопствених прихода . Укупан буџет Позоришта у 2008. години износио је 634.730,45 евра (51.687.243,00 динара), од чега је 27,5% или 174.468,84 евра (14.207.312,00 динара) утрошено за реализацију програма. У 2009. години, буџет Позоришта је нешто нижи и износи 541.127,28 евра (50.828.464,00 динара). Извори финансирања и њихов удео у финансирању такође је промењен. На реализацију програма, у 2009. години, утрошено је нешто мање средстава – 26,1% или 141.380,08 евра (13.279.930,00 динара).

Приказ 38: Извори финансирања и структура буџета у 2008. и 2009. години

Приказ 39: Структура буџета у 2008. и 2009. години

Последња инвестициона улагања обезбеђена су највећим делом из сопствених средстава.

Табела 10: Последња инвестициона улагања

Тип инвестиције	Финансијер	Година	Износ у еврима	Износ у динарима
Рачуарска опрема	амортизација	2008.	405	32.980,00
Рачуарска опрема	сопствена средства	2008.	495,90	40.383,00
Опрема-диктафон	сопствена средства	2008.	79,20	6.448,00
Опрема-кабина-светло	Град	2008.	2.529,70	205.997,00
Рачуарска опрема	амортизација	2009.	312,30	29.331,00
Канцеларијска опрема	амортизација	2009.	185,30	17.400,00
Опрема за позориште (димер)	амортизација	2009.	4.790,50	449.999,50
Опрема за позориште	сопствена средства	2009.	168,70	15.847,00
Одржавање објекта	амортизација	2009.	716,50	67.300,30

Као приоритетна инвестициона улагања наводе се: климатизација, реконструкција и кречење фасаде, реконструкција светлосне и тон опреме, реконструкција сцене позоришта и реконструкција столарије.

- **Техничка опремљеност**

Позориште располаже са пет компјутера који су умређени и са приступом интернету.

- **Проблеми**

Као кључне и највеће проблеме запослени у Позоришту наводе вентилацију и климатизацију, магацински простор и висину сцене, светлосни парк и тонска опрема, као и недовољна финансијска средства и средства за програме.

Управни одбори установа културе

Податке о структури управних одбора у крушевачким установама културе достављене су од стране четири од шест установа културе: Народне библиотеке, Народног музеја, Културног центра и Културно-просветне заједнице. Подаци нису достављени од стране Позоришта и Архива.

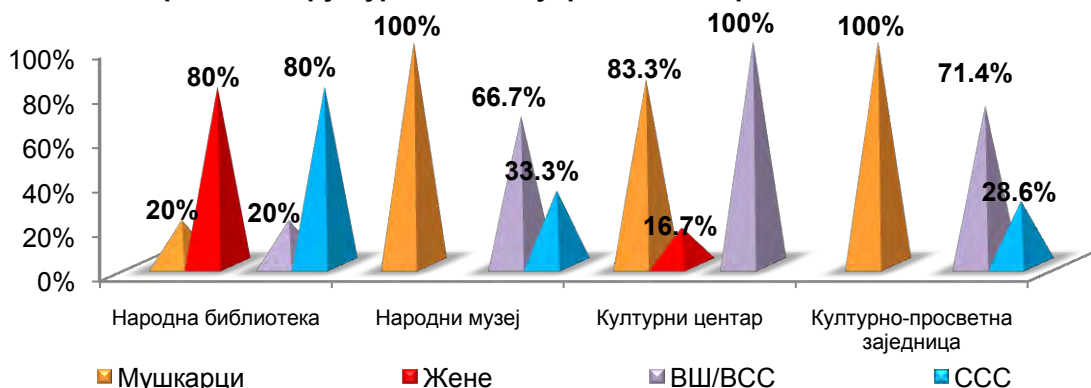
На основу прикупљених података можемо закључити да су професије чланова у већини случајева прилагођене културним делатностима, иако има и занимања ван културне делатности.

Табела 11: Број чланова и структура управних одбора према занимању по установама

Установа	Укупан број чланова	Број чланова постављен од стране града	Број чланова из редова запослених	Занимање чланова управних одбора по установама
Народна библиотека	5	4	1	1. апсолвент српског језика и књижевности 2. студент Више педагошке школе 3. студент треће године Правног факултета 4. библиотекар 5. стручни саветник у Служби јавног информисања
Народни музеј	5	4	1	1. професор 2. професор историје 3. виши кустос археолог 4. приватни предузетник 5. агент осигурања
Културни центар Крушевац	6	4	2	1. филолог 2. социолог 3. политиколог 4. виша школа 5. виша школа 6. виша школа
Културно-просветна заједница	7	Нема података	Нема података	1. саобраћајни техничар 2. заменик Градоначелника за друштвене делатности 3. директор Народног музеја 4. директор Апотекарске установе 5. директор основне школе 6. пољопривредни техничар

У одборима установа предњаче више и високообразована лица са уделом од 78,3%. У оквиру полне структуре предњаче мушкарци чији удео такође износи 78,3%. Интересантно је да се у управном одбору Библиотеке налазе три студента.

Приказ 40: Полна и образовна структура чланова управних одбора

У Крушевцу се чланство у управном одбору плаћа једино у културном центру и то 4.000,00 динара добија председник, а 3.000,00 динара остали чланови одбора. Међутим, представник одбора који је попуњавао упитник није навео да ли је то накнада на месечном нивоу или по састанку.

Табела 12: Број састанака управних одбора установа у периоду од јануара 2008. до октобра 2009. године

Установа	Састанци управних одбора	
	2008	јануар – октобар 2009
Народна библиотека	9	3
Народни музеј	6	6
Културни центар Крушевца	Нема података	13
Културно-просветна заједница	6	4

Ставови запослених у установама културе

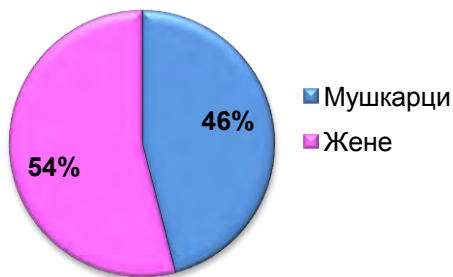
Упитник за запослене у Крушевцу попунило је свега 4,2% запослених што доводи до нерепрезентативности узорка и немогућности закључивања и уопштавања резултата. Због тога анализа ставова запослених у култури у Крушевцу није рађена.

Ставови грађана Крушевца о култури у њиховом граду

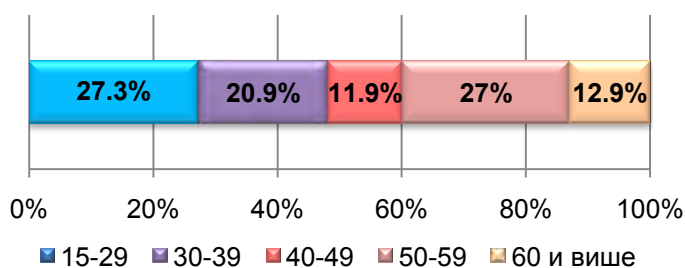
Квантитативни део истраживања базиран је на обради одговора из 389 упитника прикупљених од грађана Крушевца у октобру и новембру 2009. године. Удео питања на која грађани нису дали одговор је 1,55%. Приликом анализе они неће бити узимани у обзир.

Приказ 41: Структура узорка

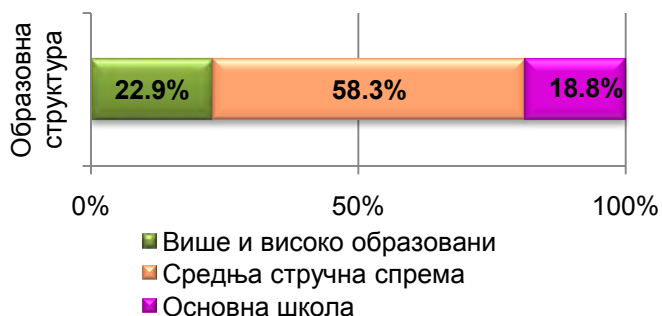
Полна структура

Старосна структура

Образовна структура

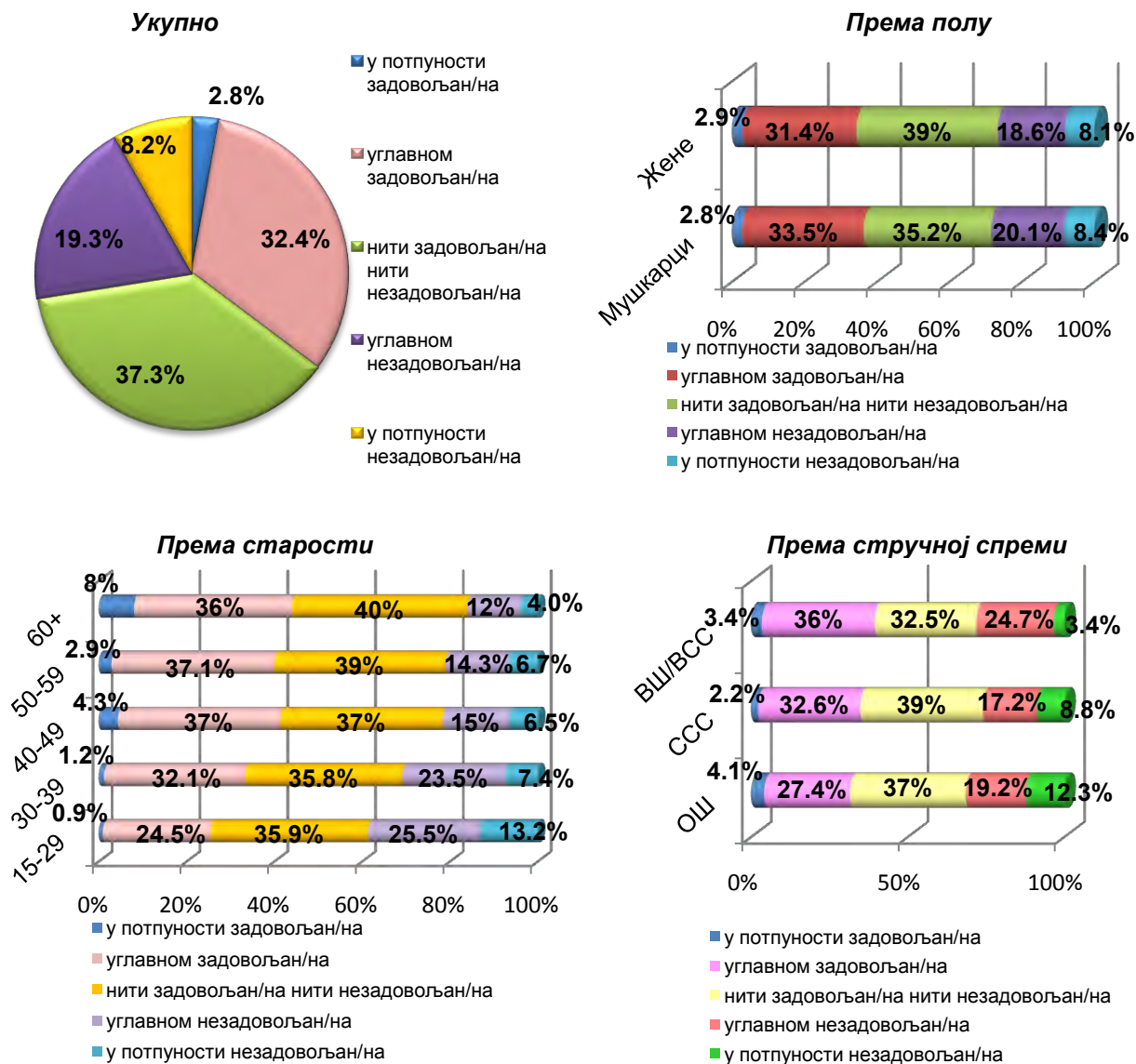
- **Задовољство стањем у култури**

Највећи број грађана Крушевца истиче да је „нити задовољно нити незадовољно“ стањем у култури. Међутим на основу одговора можемо закључити да су Крушевљани већим делом задовољни културном понудом у граду, јер су одговори који указују на задовољство бројнији од оних који указују на незадовољство (35,2% према 27,5% грађана).

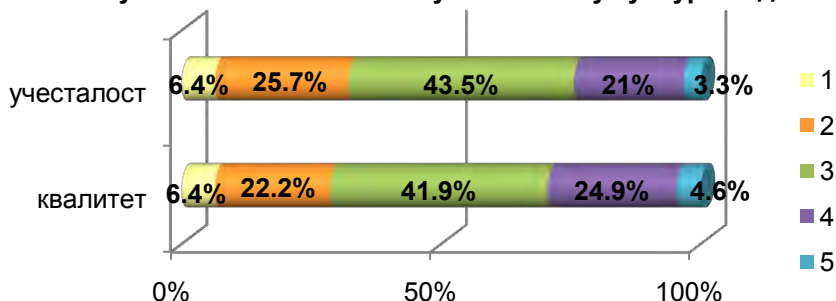
Када је старосна структура у питању, најзадовољнија (збирно гледано одговоре „у потпуности задовољан“ и „углавном задовољан“) је најстарија група грађана (60 и више година), док су најнезадовољнији (збирно гледано одговоре „углавном незадовољан“ и „у потпуности незадовољан“) у највећем проценту најмлађи испитаници до 30 година. Када је образовна структура у питању, највећи број оних који су задовољни стањем у култури је међу испитаницима са високим образовањем. Испитаници са основним образовањем показали су највећи степен незадовољства, док су највећи степен индиферентности по овом питању показали средњеобразовани грађани, мада су разлике међу образовним групама мале.

Приказ 42: Задовољство грађана стањем у култури града

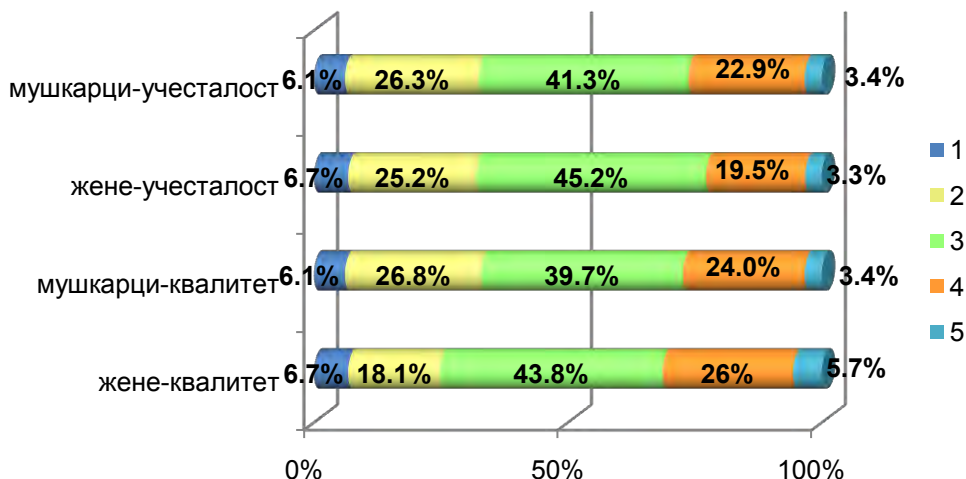

Када су квалитет и учесталост дешавања у питању, грађани се у највећем броју одлучују за „добру оцену“ (оцена 3 у систему од 1 до 5), што указује на неодлучан став да ли да се према култури одреде позитивно или негативно. Када се „дobre“ оцене занемаре, код учесталости културних дешавања грађани се у већем проценту одлучују за ниске оцене („довољне“ и „недовољне“), док када је у питању квалитет културних дешавања грађани се у већем проценту одлучују за високе оцене („врло добре“ и „одличне“). Мушкарци више од жена оцењују да је учесталост културних дешавања у граду врло добра и одлична, док када је у питању квалитет жене у већем проценту него мушкарци сматрају да је квалитет културних догађаја врло добар и одличан.

Приказ 43: Оцене испитаника у вези са квалитетом и учесталошћу културних дешавања

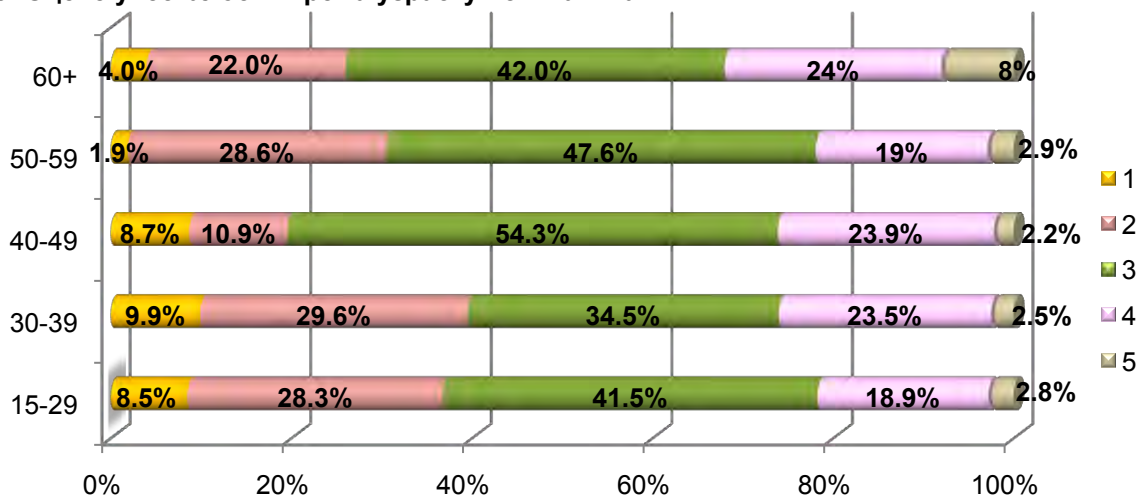

Приказ 44: Оцене испитаника квалитета и учесталости према полу

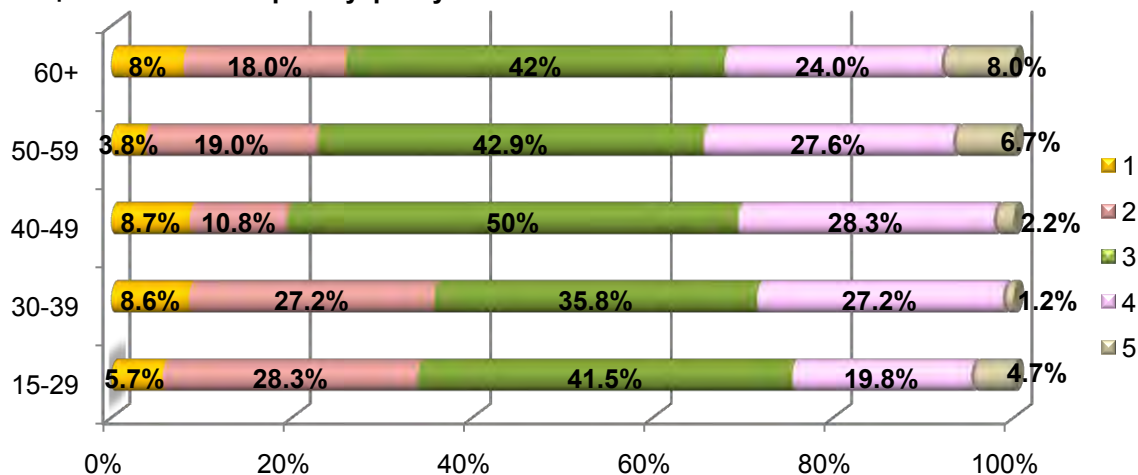

Када се узраст испитаника узме у обзир, највећи проценат ниских оцена („довољних“ и „недовољних“) о броју дешавања у граду дато је од стране испитаника од 30 до 39 година. Најмлађа популација такође ниско оцењује учесталост догађања (28,3% „довољних“ оцена) што може указати на то да се у граду организује већи број културних садржаја за старије грађане, а недовољно за испитанике у млађој доби. И квалитет дешавања најнижим оценама оцењују испитаници од 15 до 39 година, што наводи на претпоставку да је реч о неприлагођености садржаја за млађу испитану популацију.

Приказ 45: Оцене учесталости према узрасту испитаника

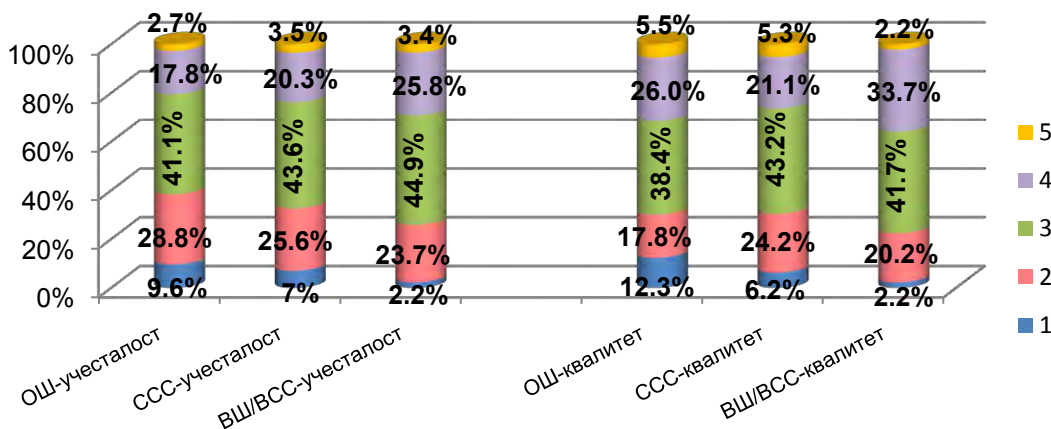

Приказ 46: Оцене квалитета према узрасту испитаника

Пресек степена образовања и оба испитивана параметра културних дешавања показује да ниске оцене (1 и 2) у највећем броју дају испитаници са основном школом, потом они са средњом. Посматрано у збиру високе оцене (4 и 5) за бројност дешавања у граду, највише дају факултетски образовани испитаници. Када је реч о квалитету, ниске оцене такође у највећем броју дају основнообразовани грађани, а високе оцене високообразовани грађани.

Приказ 47: Оцена учесталости и квалитета према степену образованости испитаника

Развијеност појединих области културе у Крушевцу

Према мишљењу испитаника најразвијенија област културе је убедљиво аматеризам са 45,7% „врло добрих“ и „одличних“ оцена. Област којој је у највећем проценту дата средња оцена је неговање традиције и заштита културне баштине. Једина област која поред културне баштине показује високу доминацију средњих оцена је занимљивост културних садржаја. Највећи број области оцењен је „нижим“, односно ниским оценама („довољне“ и „недовољне“). Области у којој преовлађују најниже оцене су „истраживање потреба публике“ и „заступљеност културних садржаја према етничким групама“, што може указивати на проблем неусклађености садржаја и потреба публике, а нарочито потреба припадника других националности.

У табели која следи приказане су фреквенције одговора, с тим да смо како би имали јаснији увид у расподелу позитивних, неутралних и негативних ставова по датим питањима, поредили два супротна пола у мерењу интезитета:

- - збирни приказ оцена четири и пет када је позитивни став већински
- - неутралан одговор, оцена три у случајевима када неодређеност доминира
- - збирни приказ оцена један и два када је негативан став већински

Табела 13: Рангирање области културе према ниским („недовољним“ и „довољним“) оценама испитаника (у процентима)

Ранг	Област културе	Оцене 1 и 2	Оцена 3	Оцене 4 и 5	Не знам	Ранг	Област културе	Оцене 1 и 2	Оцена 3	Оцене 4 и 5	Не знам
1	истраживање потреба публике	58,6	20,6	8,5	12,3	6	промоција садржаја од стране установа	39,3	28,3	23,1	9,3
2	заступљеност културних садржаја према етничким групама	50,1	17,5	14,1	18,3	7	занимљивост културних садржаја	32,1	34,7	27,8	5,4
3	заступљеност међународне сарадње	48,3	21,6	12,4	17,7	8	сарадња установа на локалном нивоу	28	28	23,1	20,8
4	развијеност савременог стваралаштва	44,5	29,3	15,2	11	9	неговање традиције и заштита културне баштине	26,2	35,7	29,8	8,2
5	развијеност културног туризма	41,9	30,1	19,5	8,5	10	развијеност културног аматеризма	18,5	28,8	45,7	6,9

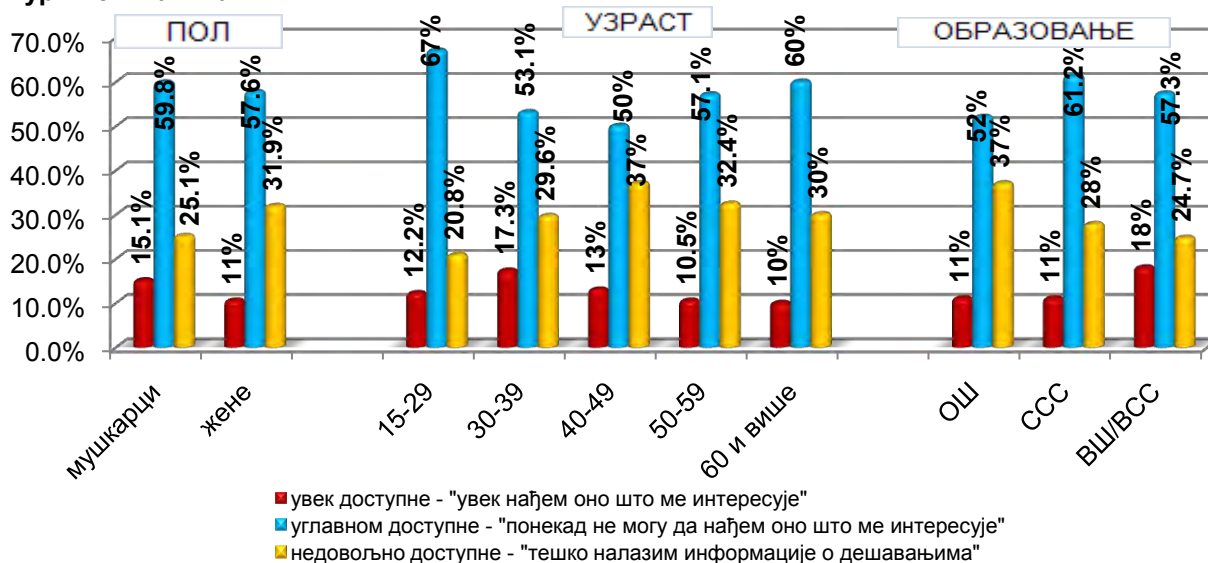
Када се дистрибуција одговора сагледа кроз полну, старосну и образовну структуру, у свим категоријама област аматеризма налази се на првом месту по броју високих оцена. На другом месту смеђују се област „неговање традиције и заштита културне баштине“ (код оба пола, грађана скоро свих старосних група изузев оних између 50 и 59 година, средњеобразованих и испитаника више и високе стручне спреме) и област „занимљивост културних садржаја“ (код старосне категорије испитаника између 50 и 59 година и грађана основног образовања).

• Начин информисања о културним дешавањима у граду

Према одговорима испитаника, за 12,6 % грађана Крушевца информације о културним дешавањима су увек доступне, насупрот 28,8% оних који кажу да тешко долазе до информација о култури које су им потребне, док највећи проценат 58,6% представља „златну средину“ којој су информације „углавном доступне“ што значи да тек понекад не могу да дођу до информација које их занимају када су културни догађаји у питању.

Дистрибуција одговора према полној, старосној и образовној структури показује да су мушкарци нешто информисанији од жена, да испитаници старости између 40 и 49 година показују највећи проценат одговора о недовољној доступности информација, док они у тридесетим годинама у највећем броју сматрају да су највише информисани о ономе што се дешава у граду. Анкетирани са основним образовањем истичу да најтеже долазе до информација, а неинформисаност опада са порастом степена стручне спреме код испитаника.

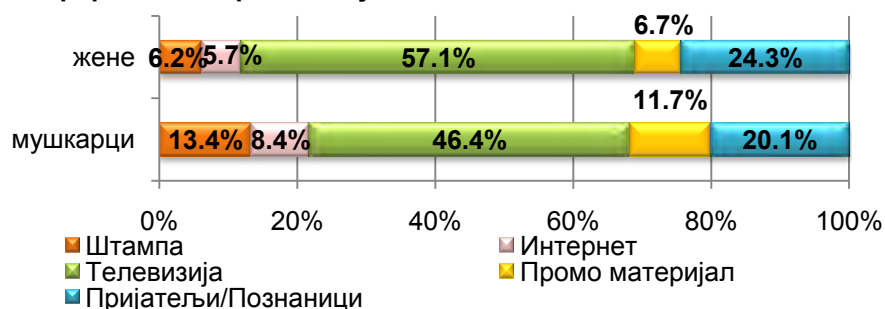
Приказ 48: Доступност информација о културним дешавањима према полној, старосној и образовној структури испитаника

Када је о изворима информација реч већина грађана Крушевца се када је о култури реч најчешће информиса преко телевизије (52,2%), затим путем пријатеља и познаника (22,4%), па путем штампаних медија (9,5%), промотивног материјала (9,0%), а најмање преко интернета (6,9%).

Жене се у већем проценту од мушкараца информису преко телевизије, пријатеља и познаника, док се мушкарци у већем проценту него жене информису преко штампаних медија, промотивног материјала и интернета.

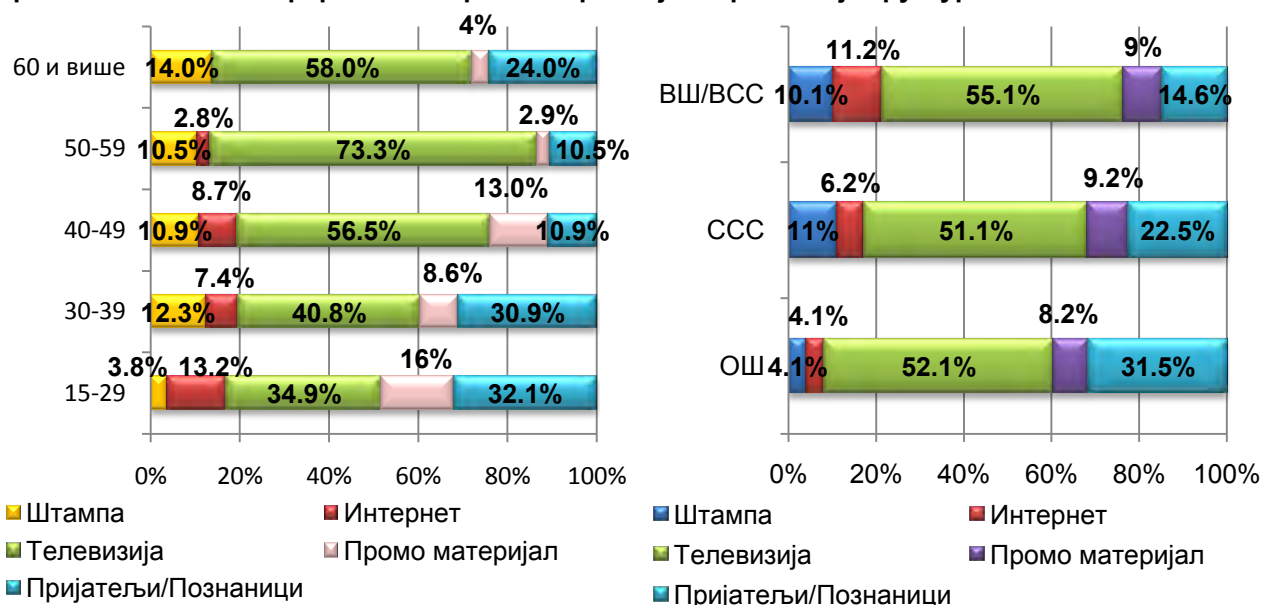
Приказ 49: Начини информисања према полу

Све старосне категорије се у највећем проценту информису путем телевизије. Интересантно је да удео информисаности путем телевизије опада, а путем социјалних мрежа и интернета расте са опадањем броја година код испитаника. На другом месту код скоро свих старосних група је информисање путем социјалних мрежа, изузев испитаника старости између 40 и 49 година, који се чешће информису преко пропагандног материјала. Испитаници у педесетим годинама подједнако се информису и преко социјалних мрежа и преко штампе. На трећем месту код Крушевљана свих старосних доба (изузев најмлађих), је штампа, док је код најмлађе популације на трећем месту пропагандни материјал.

Високообразовани становници града Крушевца у већем проценту од осталих користе телевизију и интернет као средство информисања, док основнообразовани користе социјалне мреже ради информисања, чешће од осталих образовних категорија.

Приказ 50: Начини информисања према старосној и образовној структури испитаника

Интернет презентације градских установа културе редовно посећује 4,6% испитаника, повремено то чини 28,8% а никад 66,6%. Иако 33,4% испитаника посећује интернет стране установа културе у циљу обавештавања, тек се 2,6% налази на мејлинг листи неке од градских установа културе. Лични позив да посети неки културни догађај упућен од стране градских установа примило је 14,9% испитаника, и то најчешће од стране Позоришта, па Културног центра.

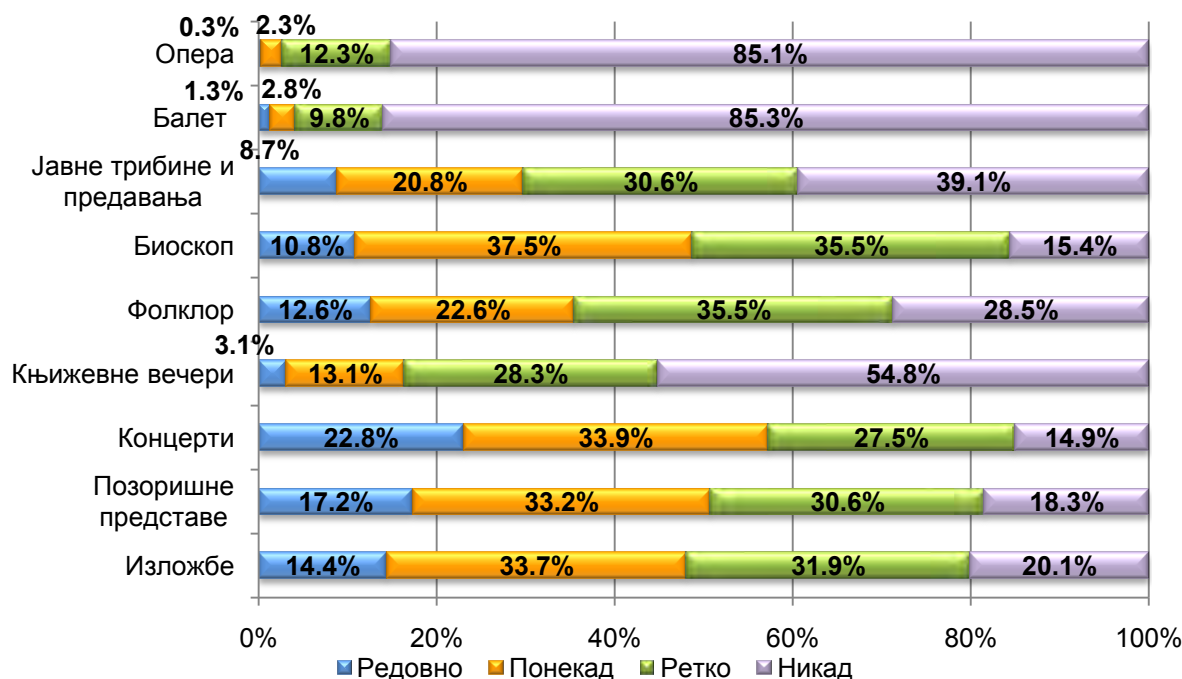
Приказ 51: Информисање ангажовањем грађана и/или установа културе

Учесталост посете различитих културних садржаја

Од културних садржаја грађани Крушевца најредовније посећују концерте. На другом месту су позоришне представе, а на трећем изложбе. Културно дешавање на којем никад није био највећи број испитаних, након опере и балета који се ретко одржавају у Крушевцу, па је посећеност очекивано ниска, јесу књижевне вечери са 54,8% одговора „никад нисам био/била“.

Приказ 52: Укупна учесталост посете различитих културних садржаја (у редовне посетиоце рачунају се они који „увек“ и „често“ посећују дешавања)

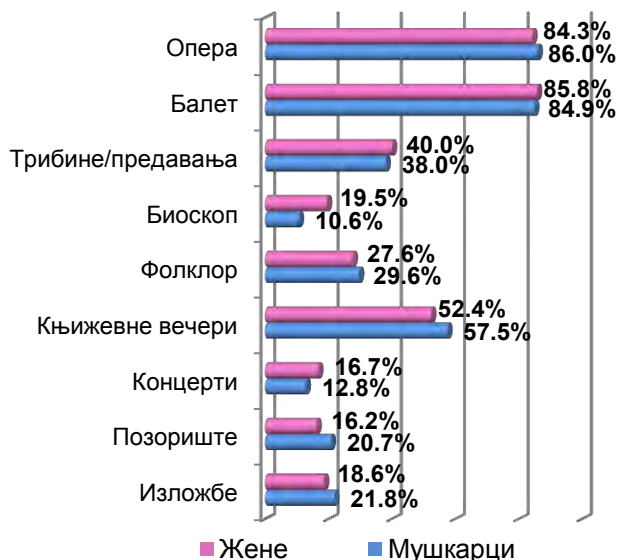
Редовних посетилаца⁴ културних дешавања у Крушевцу у просеку по свим врстама садржаја има 10,2%. Уколико из анализе изуземо балет и оперу, редовне публике је 12,9%.

⁴ У анализи се прави разлика између редовних посетилаца (оних који на питања о посети дају одговоре „увек“ - кад год има неко дешавање одем на њега, и „често“ – кад год има нешто што ми се допада, одем) и највећег броја посетилаца као категорије у којој има највише оних који су били на одређеном дешавању, без обзира на учесталост.

Мушкарци су редовнији од жена у посећивању највећег броја дешавања. Жене су у већем броју редовни посетиоци позоришта, књижевних вечери и биоскопа.

Када је број оних који су икада били на неком садржају у питању, жене су бројнија публика на позоришним представама, књижевним вечерима и фолклорним програмима, док мушкарци у већем броју одлазе на концерте, биоскопске садржаје, изложбе, предавања, балет и оперу.

Приказ 53: Дистрибуција одговора „никад“ (нисам био/ла на том дешавању) према полу

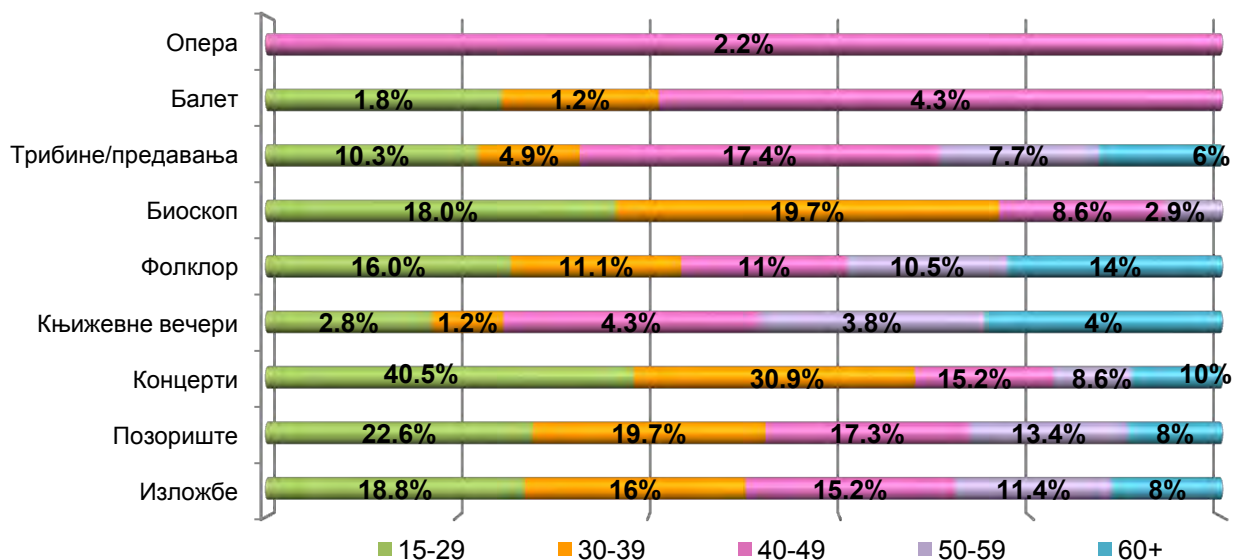
Приказ 54: Процент редовних посетилаца према полној структури

Кроз визуру старосне структуре, испитаници од 15 до 39 година старости су најредовнија публика већине дешавања, док су они преко 50 година најређи посетиоци културних програма.

Код најмлађих испитаника, до 29 година старости, као и код испитаника у трећој деценији живота, на првом месту по редовности посете су концерти. На другом месту код најмлађих категорија (15-39 година) су позоришне представе, а затим на трећој позицији код најмлађих испитаника су изложбе, а код тридесетогодишњака биоскоп. Публика у четвртој деценији најредовнија је на трибинама/предавањима, па на позоришним представама, а затим подједнако на концертима и изложбама. Публика у петој деценији најредовнија је на позоришним представама, изложбама и фолклору. Најстарији испитаници најредовније посећују фолклорне манифестације, концерте, а затим подједнако позориште и изложбе.

Приказ 55: Редовна посета програма према старосној структури испитаника (тип манифестације са највећим бројем „увек“ и „често“ одговора)

Као што се види из броја „никад“ одговора у приказу који следи, изложбе и позориште су у највећем броју посећени од стране грађана у четвртој деценији, а најмање од стране најстарије популације.

Концерти су очекивано најпосећенији од стране најмлађих категорија (15-39 година), а најмање од стране најстаријих испитаника.

На књижевне вечери у највећем броју одлази популација у четвртој деценији, а најмање најмлађи испитаници.

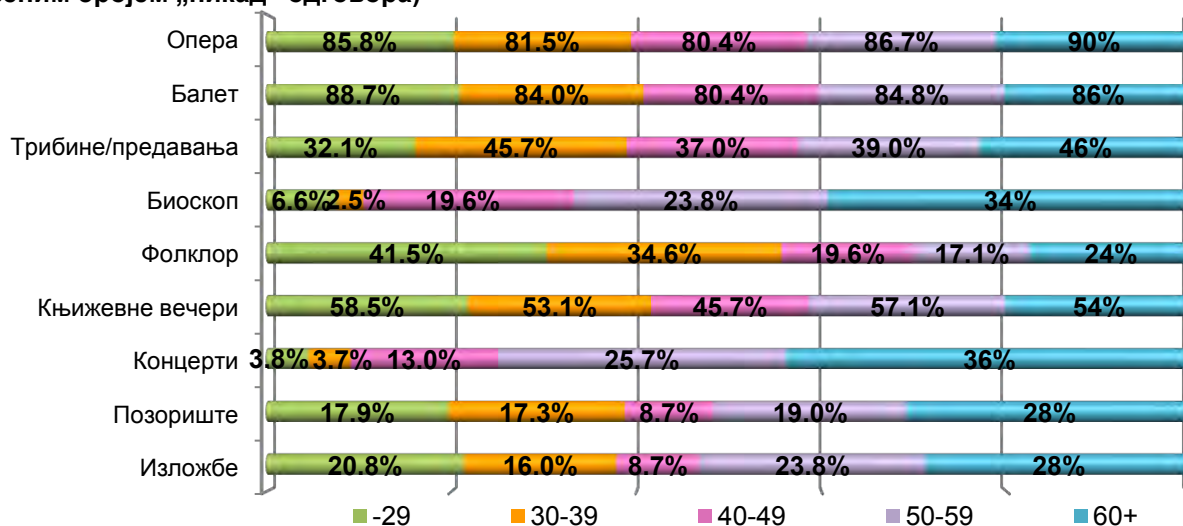
Посећеност фолклорних манифестација је у позитивној корелацији са бројем година, те су у њима највише уживали најстарији грађани Крушевца, а најмање најмлађи испитаници.

Биоскоп је најпопуларнији међу тридесетогодишњацима и млађима, а најмање међу најстаријом популацијом.

Трибине и предавања су најслабије посећени од од стране најстарије популације, а број одговора „никад“ најнижи је међу најмлађом популацијом (15-29 година).

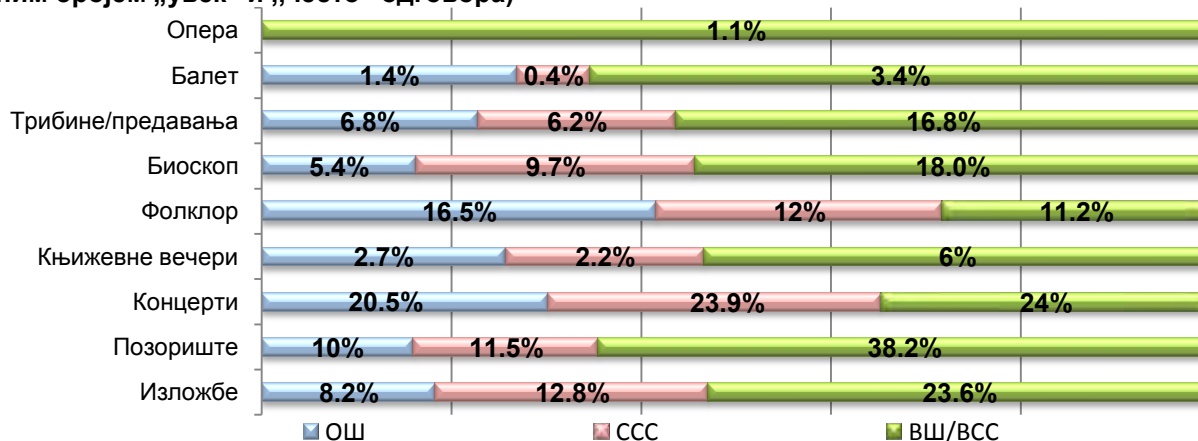
Балет и опера су најчешће посећени од стране испитаника у четвртој деценији, док је балет најмање посећен од стране најмлађе популације и то у проценту од 11,3%, а опера од стране најстарије популације у проценту од 10%.

Приказ 56: Најмања посећеност програма према старосној структури испитаника (тип манифестације са највећим бројем „никад“ одговора)

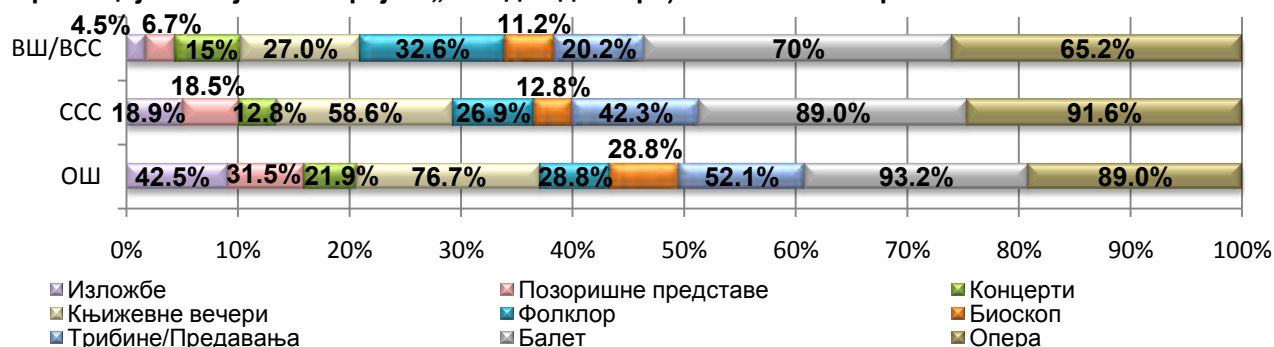
Када је реч о образовној структури посетилаца сви садржаји су најпосећенији од стране најобразованије популације, изузев када је реч о фолклору где редовност посете расте са опадањем степена стручне спреме испитаника. Ситуација да број редовних посетилаца расте са стручном спремом приметна је код изложби, позоришта, концерата и биоскопа. На књижевним вечерима, трибинама/предавањима и балету основнообразовани су у већем броју редовна публика него средњеобразовани.

Приказ 57: Редовна посета програма према образовној структури испитаника (тип манифестације са највећим бројем „увек“ и „често“ одговора)

Најнижу посећеност после балета и опере, основнообразовани и средњеобразовани грађани бележе на књижевно-трибинским програмима. На фолклорним манифестацијама високообразована популација бележи најнижу посећеност. Изложбе, позоришне представе, концерти и биоскопски програм бележе најредовнију посећеност, и то од стране оних са завршеном вишом школом или факултетом, а број оних који су некад посетили ове садржаје опада заједно са стручном спремом испитаника. Када су концерти у питању најредовнију посећеност бележе средњеобразовани испитаници.

Приказ 58: Најмања посећеност програма према образовној структури испитаника (тип манифестације са највећим бројем „никад“ одговора) без посете опере и балета

• Разлози (не)посећености културних програма

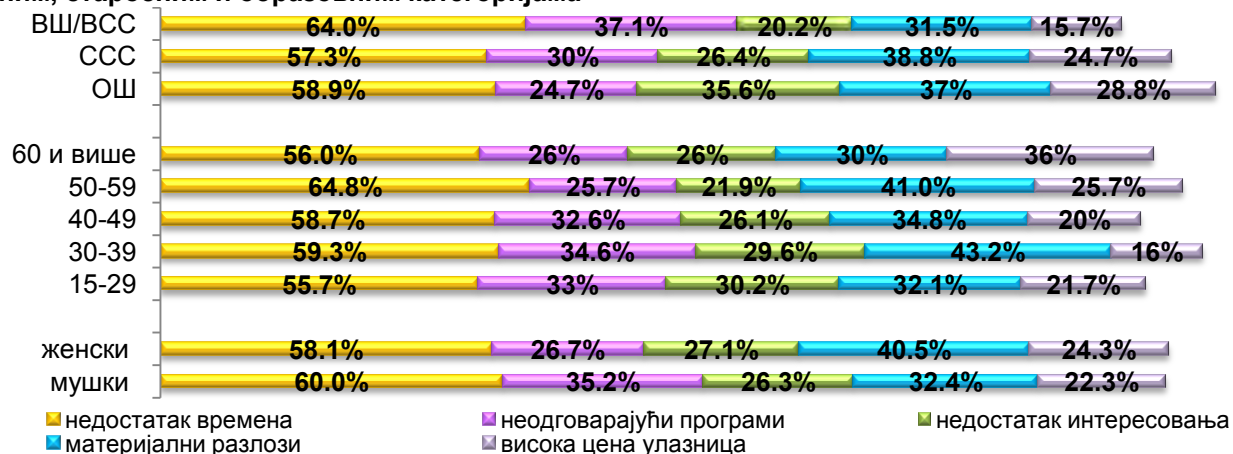
Највећи број анкетираних (34,2%) сматра да су цене улазница за културне програме високе. Да су цене улазница реалне сматра 32,1% испитаника, док 29,3% нема мишљење о томе. То значи да је финансијски моменат често разлог непосећивања културних програма, а то показују и одговори на питање о најчешћим разлозима неодласка на културне програме.

Као главни разлог за нередовно посећивање садржаја из културе грађани Крушевца наводе „недостатак слободног времена“ који представља 29,6% одговора. На другом месту налази се одговор „материјални разлог – недостатак новца“ са 18,4% одговора, затим „неодговарајући програми“ са 15,3% одговора. На четвртм месту налази се „недостатак интересовања“ са 13,4% одговора, а цене улазница које нису у складу са програмима као разлог наводи се у 11,7% одговора и то га ставља на пету позицију. Одговор „време почетка програма“ налази се на шестом месту са 4,6% одговора.

Мушкарцима је у нешто већем проценту него женама пресудан разлог „недостатак слободног времена“, који је доминантан и код свих образованих и старосних категорија. На другом месту у свим категоријама смењују се одговори „неодговарајући програми“ (код мушкараца, најмлађих испитаника и испитаника са завршеном вишом и високом стручном спремом) и „материјални разлог“ (код жена, испитаника преко 30 година, средњеобразованих и основнообразованих).

Висок број оних који наводе „неодговарајуће програме“ као главни разлог непосећивања може бити показатељ неадекватних програма за публику, а да би се тај проценат смањио било би корисно повремено радити истраживање потреба публике.

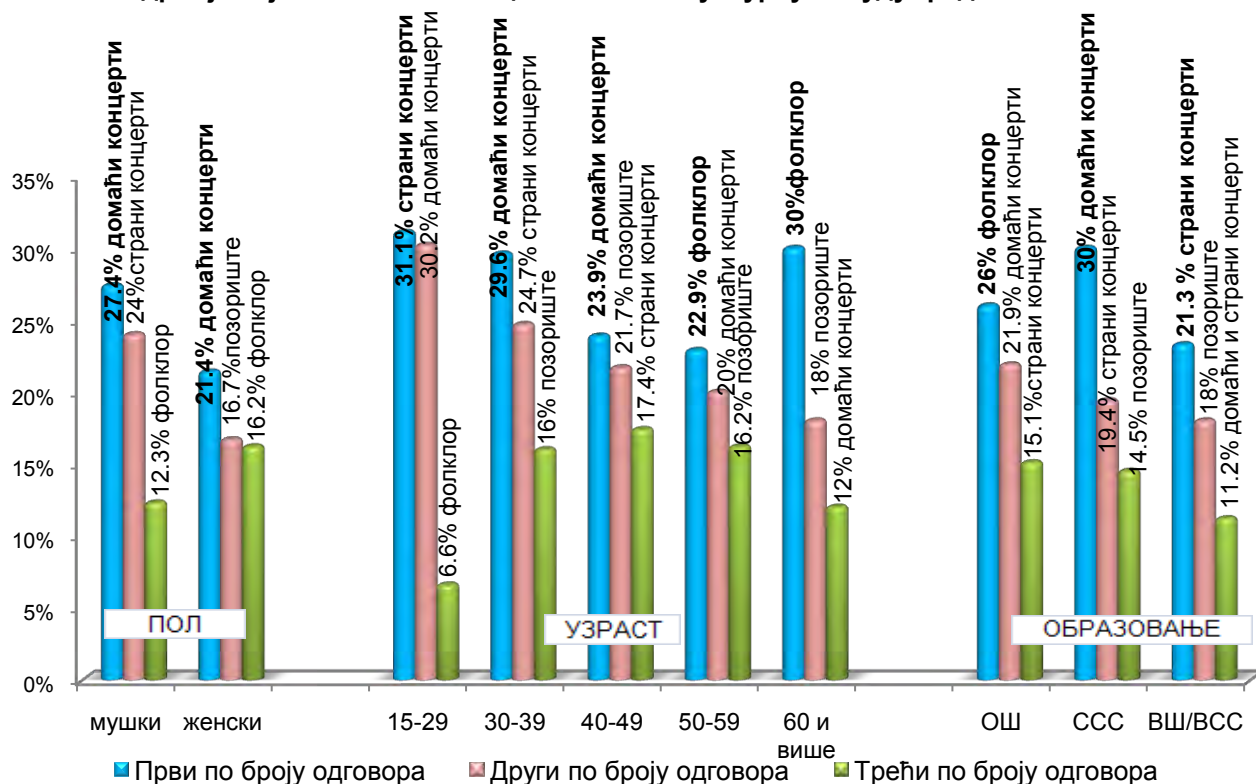
Приказ 59: Главни разлози због којих испитаници не посећују чешће културне догађаје према полним, старосним и образовним категоријама

Грађани Крушевца би културну понуду најпре побољшали повећањем броја концерата и то најпре домаћих, па страних извођача, затим повећањем фолклорних приредби и позоришних представа. Културном понудом задовољно је 6,4% испитаника.

Испитаници и мушког и женског пола највише желе концерте домаћих извођача, док се на другом месту код мушкараца налазе концерти страних извођача, а код жена позоришне представе. Најстарији испитаници, грађани старији од 50 година, на прво место стављају фолклорне приредбе, а најмлађи испитаници (15-29 година) концерте стране музике. Испитаници од 30 до 49 година на прво место стављају концерте домаћих извођача. Када је образовна структура у питању, испитаници са завршеном основном школом сматрају да би културну понуду требало обогатити фолклорним приредбама, средњеобразовани највише желе домаће концерте, а високообразовани стране концерте. Када је музичка понуда у питању грађани највише желе поп и рок музику (30,6% одговора), затим фолк (24,4%), па концерте етно музике (17,7%).

Приказ 60: Садржаји којима би испитаници обогатили културну понуду града⁵

• Символи града⁶

Као највећи симбол града, Крушевљани су истакли *Споменик косовским јунацима*, откривен на Видовдан 1904. године, у оквиру прославе стогодишњице Првог српског устанка. Споменик има удео у одговорима испитаника 13,9%. Од установа културе, као симбол града препознато је Крушевачко позориште са 3,5% одговора испитаника.

Табела 14: Првих 10 симбола града према одговорима испитаника

1	<i>Споменик косовским јунацима</i>	6	<i>Дон Жон кула</i>
2	<i>Црква Лазарица</i>	7	<i>Порта – археолошки парк</i>
3	<i>Спомен парк Слободиште</i>	8	<i>Крушевачко позориште</i>
4	<i>Багдала (национални парк)</i>	9	<i>Кнез Лазар</i>
5	<i>Споменик</i>	10	<i>Миодраг Петровић Чкаља</i>

⁵ Под страним концертима подразумевају се концерти страних извођача, а под домаћим концерти домаћих извођача

⁶ У обзир су узимани само симболи који представљају *културно-историјско* и *специфично* обележје града

Фокус групе

Грађани Крушевца, учесници у фокус групама, делимично су задовољни стањем у култури у њиховом граду. Они наводе да постоје различити културни садржаји, да се организују манифестације, концерти и позоришне представе, али да је то недовољно и нередовно, као и да не покривају све старосне групације и културне потребе. Сматрају да недостају манифестације и представе за ученике који похађају основне и средње школе, као и да недостају радионице и више концерата. Закључују да, колико се новца у културу улаже, она толико и вреди, али да ипак увек може боље.

Као установе културе које добро послују издвајају Културно-просветну заједницу, Позориште и Културни центар. Они наводе да Културно просветна заједница већ низ година организује различите садржаје, како у граду, тако и у насељеним местима у околини: *Културно лето*, различите представе и књижевне вечери, као и да Културни центар организује занимљиве изложбе.

Када говоре о сарадњи међу установама културе наглашавају да, иако она постоји, ипак долази до преклапања садржаја. Наводе да Културно-просветна заједница, Позориште и Туристичка организација сарађују приликом организовања разноврсних манифестација, али и када је у питању уступање простора и опреме за културне програме.

Што се промоције културних садржаја тиче, учесници у фокус групама наводе да у оквиру програма локалних електронских медија постоје емисије које се баве културом, а емитују се једном недељно, али и да се у оквиру других емисија могу видети најаве догађаја. И поред тога, грађани нису довољно обавештени, а нарочито млађа публика. Они истичу да грађани не прате редовно програм локалних телевизија и да је потребно да се установе културе више оглашавају путем плаката и да прилагоде маркетинг различитим циљним групама. Уз то, неопходно је редовно ажурирати интернет портале на којима се могу пронаћи информације о културним дешавањима.

Када говоре о насељеним местима у околини Крушевца, грађани констатују да установе културе из града недовољно у њима организују културна дешавања, а да са друге стране, људи који тамо живе ретко посећују догађаје у граду због финансијских проблема. За оперу и балет кажу да су *мисаона именица* у насељеним местима, али да и оно што је могуће организовати ретко гостује, попут представа и концерата, а да су најчешће и најпосећеније смотре села. Једино деца из насељених места, која иду у обданиште и основну школу, организовано долазе на културне програме у граду, на изложбе, манифестације и представе. Закључују да су домови културе изгубили своју функцију и да се простор често изнајмљује за дешавања која нису у вези са културом.

Што се тиче сарадње између установа културе и школа, учесници кажу да она није развијена и да се ђаци повремено организовано воде на изложбе и позоришне представе. Осим драмске секције, у школама не постоје друге, а требало би.

Као занимљиво културна дешавања за омладину издвајају *Тин Фест*, фестивал средњошколског театра, драмску и плесну секцију, које организује Културни центар, као и радионице које организује *Асоцијација младих*, али сматрају да то није довољно. Према њиховом мишљењу граду недостају позоришне представе за децу, као и више концерата и културних програма за младе.

Када говоре о културним програмима за старије суграђане, учесници наводе да се за њих организују различите радионице у оквиру *Етно мреже*, књижевне вечери у Културном центру и концерти класичне музике, али чешће у Крушевцу негу у насељеним местима у околини.

Цивилни сектор у области културе града Крушевца

У Крушевцу постоји пет удружења која се баве културом:

- ✓ Књижевни клуб *Багдала*,
- ✓ Етно мрежа *Расина*,
- ✓ Невладина организација *Асоцијација младих*,
- ✓ Атеље - Галерија *Маку*, и
- ✓ Ликовни клуб *Димитрије Симић*.

Уз њих, постоји и пет хорова:

- ✓ Хор средње музичке школе,
- ✓ Мешовити камерни хор *Српкиња*,
- ✓ Хор *Станислав Бинички*,
- ✓ Хор *Свети кнез Лазар* и
- ✓ Певачки ансамбл *Бисер*.

- Културно-уметничких друштава има 17:
- ✓ КУД *Ратко Јовановић*, Бела Вода,
 - ✓ КУД *Бистрица*, Дворане,
 - ✓ КУД *Станислав Бинички*, Јасика,
 - ✓ КУД *Драгиша Петковић – Гиле*, Каменаре,
 - ✓ КУД *Герасим Вујић*, Коњух
 - ✓ КУД *14. октобар*
 - ✓ КУД *Лазаревац*, Лазаревац,
 - ✓ КУД *Расина*, Велики Купци,
 - ✓ КУД *Жупа*,
 - ✓ КУД *Читлук*,
 - ✓ КУД *Полет*,
 - ✓ КУД *Пепелјевац*,
 - ✓ КУД *Ђуковац*, Велики Шилјеговац,
 - ✓ КУД *Вук Караџић*, Жабаре,
 - ✓ КУД *Радомир Јаковљевић – Јакша*, Велика Ломница,
 - ✓ КУД *Каонички извори*, Каоница и
 - ✓ КУД *Миодраг Вучковић*, Здравинье.

Такође, у граду, у оквиру *Удружења рок музичара*, постоје ауторске музичке групе, њих 29:

- ✓ *Sweeper*
- ✓ *Заа*
- ✓ *Злочин и плазма*
- ✓ *Yoda Ben Hur*
- ✓ *Bubble Gun*
- ✓ *Fucktor 02*
- ✓ *Manitou*
- ✓ *Hate Speech*
- ✓ *Пандора*
- ✓ *Из све снаге*
- ✓ *The Useless*
- ✓ *Headache*
- ✓ *Kermit*
- ✓ *The Pulse*
- ✓ *Psychoroad*
- ✓ *Graveyard*
- ✓ *Megatheron*
- ✓ *Новембар 11*
- ✓ *Trauma Sein*
- ✓ *Млеко*
- ✓ *Plih*
- ✓ *Епилог*
- ✓ *Кратак спој*
- ✓ *Unconditional Regrets*
- ✓ *Blues Rezervata*
- ✓ *Chain Reaction*
- ✓ *Витамин*
- ✓ *Scarps* и
- ✓ *The Daltones*.

Књижевни клуб „Багдала“

- **Просторни капацитети**

Клуб има своје просторије.

- **Програми и пројекти**

Основна делатност Клуба је организовање књижевних програма. Књижевне вечери се, у просеку, организују једном недељно.

Књижевни клуб се бави и издавачком делатношћу. Књижевни клуб већ 50 година издаје часопис под називом „Багдала“, за књижевност, уметност и културу. Часопис излази 4 пута годишње. Поред наведеног часописа, Клуб издаје и часопис под називом „Багдала за децу“, који излази већ 6 година. Часопис је усмерен на прикупљање и афирмацију дечјих, литерарних и ликовних радова. Неки чланови Клуба су и чланови Удружења књижевника Србије.

- **Чланови**

Удружење броји око 40 чланова.

- **Буџет**

Клуб се финансира из сопствених прихода, преко спонзорства и преко конкурса Министарства.

- **Проблеми**

Као највећи проблем представници Књижевног клуба наводе недостатак финансијских средстава, како за издавање књига, које у недостатку средстава чланови сами финансирају, тако и за гостовање на манифестацијама у другим градовима у земљи и иностранству. Као проблем наводи се и недовољна афирмација завичајних писаца. Представници Клуба наводе да би Град требао да откупљује књиге завичајних писаца за потребе Библиотеке, Школа и других Установа у граду. Представници Клуба као проблем виде и београдизацију, односно недовољно улагање у културу у другим градовима у земљи.

Етно мрежа Расина

Етно мрежа Расина као неформално удружење постоји од 2005. године и део је *Етно мреже Србије*, која за циљ има промоцију рукотворина, очување традиционалних начина израде одевних предмета, сувенира и предмета за опремање ентеријера, као и подстицање производње рукотворина као перспективне, али недовољно развијене привредне активности.

- **Програми**

Удружење се бави афирмацијом културе организујући изложбе, како у Крушевцу, тако и у другим градовима у земљи и иностранству. Уједно учествује на разним изложбама, сајмовима и манифестацијама, међу којима су *Сајам рукотворина*, *Изложба традиционалних српских рукотворина* у Чикагу, *Вече са Етно мрежом*.

- **Чланство**

Удружење има 57 чланова.

- **Буџет**

Етно мрежа се финансира из донација.

- **Проблеми**

Као највећи проблем представници Удружења наводе недовољна финансијска средства.

Невладина организација „Асоцијација младих“

Невладина организација *Асоцијација младих* основана је почетком 2008. године, на предлог Министарства за омладину и спорт, у процесу израде Националне стратегије за младе.

Основни циљеви Удружења су афирмација младих и њихов ангажман у друштву, њихово неформално образовање, заштита и унапређење животне средине и бројни други циљеви, али организују и различите културне програме.

- **Просторни капацитети**

Удружење нема своје просторије, већ програме организује у Крушевачкој гимназији и Културном центру.

- **Програми**

Удружење је основало Центар младих у оквиру којег су реализоване бројне радионице, трибине, концерти и други културни програми намењени младима.

- ✓ У оквиру Центра функционише осам радионица:
 - ✓ ликовна,
 - ✓ музичка,
 - ✓ фото и
 - ✓ новинарска радионица,
 - ✓ радионица медија и комуникација,
 - ✓ *Microsoft Word*,
 - ✓ маркетиншка радионица и
 - ✓ дебатни клуб.
- Радионице се одржавају једном недељно.

- **Проблеми**

Као највећи проблем представници Удружења наводе недостатак простора. Удружење сматра да би најбоље решење за наведени проблем било добијање финансијских средстава за изнајмљивање или куповину простора.

Атеље – Галерија „Маку“

- **Просторни капацитети**

Атеље има свој приватни простор.

- **Програми**

Атеље – Галерија *Маку* поред свакодневне активности и сталне поставке слика организује и различите културне догађаје као што су повремена изложба чланова удружења, изложбе са различитих колонија чланова удружења, изложбе полазника школе за таленте цртања и сликања, која ради у оквиру Галерије, као и песничка дружења.

Галерија *Маку* је место окупљања Подружнице мултимедијалног удружења *Цар Константин* из Ниша.

Атеље се бави едукацијом, пре свега младих људи и њиховом припремом за упис у стручне школе и факултете, па је у његовим оквирима основана школа за таленте.

Организује и низ програма међу којима је и традиционални *Дан заљубљених*, у оквиру кога се расписује наградни ликовно – литерарни конкурс на тему љубав. У оквиру конкурса у ликовном изразу заступљене су све врсте изражавања, а у писаном облику прозни састави и поезија. Право учешћа имају ученици средњих школа Крушевца и региона.

- **Буџет**

Атеље се финансира из донација и сопствених прихода.

Ликовни клуб „Димитрије Симић“

Ликовни клуб *Димитрије Симић* основан је 1946. године у оквиру Културно-просветне заједнице.

- **Просторни капацитети**

Клуб нема свој простор.

- **Програми**

Ликовни клуб најчешће организује изложбе Културном центру и Позоришту.

Његови чланови редовно излажу на *Октобарској аматерској изложби* и традиционалној *Светосавској изложби*, а учествовали су и на међународним изложбама у Горњем Милановцу, Шапцу, Мајданпеку, на Хенкеловој међународној изложби уметничког цртежа и бројним другим.

Клуб организује и ликовну (видовданску) колонију, на којој у просеку учествује око 30 излагача.

- **Чланство**

Ликовни клуб *Димитрије Симић* има око 130 чланова, од којих је око 60% активно.

- **Проблеми**

Као највећи проблем представници Клуба наводе непостојање простора за рад, односно атељеа, у коме би чланови могли да раде и простора у коме би се окупљали.

Хорови⁷

У Крушевцу постоји пет Хорова:

- ✓ Хор средње музичке школе,
- ✓ Мешовити камерни хор *Српкиња*,
- ✓ Хор *Станислав Бинички*,
- ✓ Хор *Свети кнез Лазар* и
- ✓ Певачки ансамбл *Бисер*.

Хор средње музичке школе у Крушевцу основан је 1994. године и броји око 70 чланова.

Хор је учествовао на разним фестивалима и такмичењима омладинских хорова, на којима је освајао награде.

Мешовити камерни хор „Српкиња“ настао је под окриљем Друштва за неговање старина и уметности, 1995. године. Од 1997. године ради у Културном центру Крушевца.

Хор је остварио велики број наступа на различитим манифестацијама у свом и другим градовима Србије. Негује уметничку, духовну и световну музику, а на репертоару се налазе и дела народног и забавног жанра.

Броји између 15 и 25 чланова и у просеку одржи два концерта годишње.

Побратимљен је са македонских Хором *Кочо Рацин* са којим често наступа.

Хор „Станислав Бинички“, постоји 35 година као мушки хор, данас састављен од око 10 певача.

Учествовали су на свим смотрема Хорова Србије и добијали бројне награде. Хор је наступао и на бројним манифестацијама у европским градовима. Има и две снимљене компилације. Прва је снимљена у сарадњи са РТС-ом и на њој се налазе и духовне и световне нумере, а друга компилација настала је у оквиру фестивала *Хорови међу фрескама*.

Хор Свети кнез Лазар основан је 1991. године.

Редовно учествује на Светој Литургији у Цркви Лазарици, као и на свим значајним манифестацијама у граду, оближњим манастирима и парохијским црквама. Наступа и на Светосавској духовној академији у Крушевцу, као и на смотри хорова Нишке епархије.

Године 2002. наступао је на фестивалу духовне музике *Хорови међу фрескама* у Београду и освојио прву награду.

Хор има између 40 и 50 чланова.

Певачки ансамбл Бисер има око 10 чланица, а изводи углавном етно и староградску музику.

Ансамбл је учествовао на разним манифестацијама у Србији и Македонији.

- **Буџет**

Сви Хорови у Крушевцу финансирају се из сопствених прихода.

- **Просторни капацитети**

Хорови немају адекватан простор за пробе.

Сами налазе простор за вежбу, било да га изнајмљују или им је уступљен од стране школа.

- **Проблеми**

Као највећи проблем представници Хорова у Крушевцу наводе то што немају адекватан простор за пробе. Као простор који би могао да се искористи у ту сврху наводе простор у оквиру Радничког Универзитета, Културног центра и некадашње музичке школе.

Када су финансије у питању, Хорови као проблем истичу недостатак финансијских средстава.

Они констатују и потребу за оснивањем Дечјег хора, за децу узраста од 5 до 12 година, Градског хора, али и Хорског студија.

Проблем је и мањак хорских манифестација и смотри хорова.

⁷ Разговор са хоровима у Крушевцу вођен је по принципу фокус групе зато ће информације о њима бити приказане у оквиру истог текста.

Културно-уметничка друштва у Крушевцу⁸

Културно-уметничка друштва у Крушевцу већином се налазе под окриљем Културно-просветне заједнице.

У граду постоји 17 културно-уметничких друштава:

- ✓ КУД *Бистрица*,
- ✓ КУД *Ђуковац*, Велики Шиљеговац,
- ✓ КУД *Драгиша Петковић – Гиле*, Каменаре,
- ✓ КУД *Герасим Вујић*, Коњух,
- ✓ КУД *Каонички извори*, Каоница
- ✓ КУД *Лазаревац*, Лазаревац,
- ✓ КУД *Миодраг Вучковић*, Здравинье,
- ✓ КУД *Полет*, Падеж,
- ✓ КУД *Радомир Јаковљевић – Јакша*, Велика Ломница,
- ✓ КУД *Расина*, Велики Купци,
- ✓ КУД *Ратко Јовановић*, Бела Вода,
- ✓ КУД *Станислав Бинички*, Јасика,
- ✓ КУД *14. октобар*,
- ✓ КУД *Жупа*,
- ✓ КУД *Читлук*,
- ✓ КУД *Пепељевац* и
- ✓ КУД *Вук Караџић*, Жабаре.

Културно-уметничко друштво „Бистрица“ из Дворана, настало је четрдесетих година XX века. Свој садашњи назив добија 2007. године, а пре тога је деловало под називом КУД *Живка Мићић*.

Културно-уметничко друштво „Ђуковац“ делује на подручју села Велики Шиљеговац, места са богатом културном традицијом. Друштво окупља 80 чланова у секцијама свих старосних категорија, које су до сада освојиле бројне награде и признања.

Културно-уметничко друштво „Драгиша Петковић – Гиле“ из Каменара, оформљено је 1994. године. Друштво је успешно радило неколико година, а онда се угасило. Обновљено је 2006. године, упоредо са реновирањем Дома културе. Друштво данас броји 80 чланова.

Културно-уметничко друштво „Герасим Вујић“ из Коњуха, основано је 1925. године. У оквиру КУД-а ради драмска, рецитаторска, фолклорна и певачка секција са око 60 аматера. Учесник је културних приредби и манифестација међу којима су Сабор народног стваралаштва *Падешки кладенац*, *Звездано здравиње*, као и *Видовдански сабор* у порти цркве Лазарице. Између осталог, иницијатор је првог *Сусрета села* са леве стране Западне Мораве, оснивач је манифестације *Дани Преображења у Коморану*, као и књижевног клуба *Станоје Мијатовић*.

Културно-уметничко друштво „Каонички извори“ основано је 1988. године и броји око 90 чланова свих узраста који су разврстани у фолклорну, певачку, свирачку и драмску секцију. На свом богатом репертоару има, између осталог, игре из западне Србије, Влашке игре, игре из источне Србије, игре из Понишавља и игре из јужног Поморавља. До данас, освојило је признање свеукупног победника *Такмичења села Србије*, 2001. године, као и прво место на *Балканском такмичењу фолклора* у Бугарској. Сваке године у Каонику у термину од 14. до 20. јула одржава се манифестација ревијалног карактера *Балканијада* која окупља културно-уметничка друштва из земље и региона. Друштво има свој стални оркестар.

Културно-уметничко друштво „Лазаревац“ активно учествује у свим манифестацијама локалног карактера међу којима су *Дани Св. Деспота Стефана Лазаревића* у Наупару, *Дани Преображења* у Коморану, као и у Падешком кладенцу. Друштво традиционално учествује на централној *Смотри села* у Крушевцу.

Културно-уметничко друштво „Миодраг Вучковић“ из Здравинья, настао је 1975. године. Традиционално учествује на манифестацији *Звездано Здравинье*.

Културно-уметничко друштво „Полет“ из Падежа, основано 1975. године, окупља чланове из насељених места Падеж, Глобаре, Вратаре, Крвавица, Шашиловац, Парцане и Залоговац. Тренутно окупља 210 чланова укључених у рад фолклорне, драмске, музичке, рецитаторске, ликовне и секције за прикупљање културне баштине свог краја. Најзначајније резултате остварује у изворном народном стваралаштву. Учесник је бројних међународних фестивала изворног стваралаштва у Бугарској, Грчкој, Румунији, Пољској и Македонији.

⁸ Са културно-уметничким друштвима у граду разговор је вођен по принципу фокус групе па ће сви бити приказани у оквиру једне целине.

Културно-уметничко друштво „Радомир Јаковљевић – Јакша“ из Велике Ломнице настало је после Другог светског рата под именом КУД Јастреб. Од 2004. године друштво је суорганизатор општинске манифестације Смотра дечјег стваралаштва. У току свог постојања гостовало је на различитим манифестацијама и такмичењима као што су Такмичење села, ФЕДРАРО, ФЕДРАС, Падешки кладенац, Рибарски извори, Звездано Здравље, Беловодска Розета и Видовдански сабор. Рад друштва одвија се преко секција које раде током целе године.

Културно-уметничко друштво „Расина“ почело је са аматерским радом 1975. године. Има четири секције: фолклорну, драмску, рецитаторску и певачку. Друштво негује изворну народну традицију са песмом и игром, као и спремање старих јела из тих крајева. Чланови КУД-а сваке године учествују на општинском такмичењу Сусрети села, као и на другим манифестацијама као што су Падешки кладенац, дечја манифестација у Ломници и дечја манифестација у Милентији.

Културно-уметничко друштво „Ратко Јовановић“ из Беле Воде основано је 1924. године као певачко друштво Војвода Дејан. Под актуелним именом функционише од 1984. године и броји око 80 чланова. КУД има три секције: драмску, певачку и фолклорну.

Културно-уметничко друштво „Станислав Бинички“ настаје 1987. године реформацијом већ постојећег КУД-а Јасика. У оквиру Друштва функционишу три секције: фолклорна, драмска и певачка. Уз то, организују и ликовну колонију. КУД броји око 100 чланова, од којих је 36 активно.

Културно – уметничка друштва имају неколико секција и то су углавном:

- ✓ фолклорна,
- ✓ драмска,
- ✓ литерарно-рецитаторска,
- ✓ ликовна и
- ✓ музичка секција.

• **Просторни капацитети**

Друштва користе просторије Домова културе у околним местима, како за вежбање, тако и за наступе. Поред тога, проба одржавају и у школама.

КУД-ови углавном наступају у дворишту Културно-просветне заједнице, али и у Културном центру.

• **Програми**

Културно-уметничка друштва играју између 5 до 10 кореографија, међу којима су шумадијска, врањанска, лесковачка, херцеговачка и друге, а најчешће се изводи шумадијска.

Наступе КУД-ова у просеку посети између 300 и 500 људи, када је у питању затворен простор, док наступе на отвореном прати између 3.000 и 4.000 посетилаца.

Друштва ретко наступају у другим градовима, због недовољних финансијских средстава.

• **Чланство**

У просеку имају између 80 и 100 чланова, од којих је највећи број у фолклорним секцијама. Чланарине не наплаћују.

• **Кадрови**

КУД-ови имају по једног запосленог.

• **Буџет**

Поједини КУД-ови се делом финансирају из градског буџета. Град финансира плате запослених и учешће друштава на појединим манифестацијама. Текуће трошкове културно-уметничка друштва финансирају из сопствених средстава.

• **Проблеми**

Као највећи проблем представници друштава наводе запуштеност Домова културе, па истичу потребу за њиховим реновирањем. Када су финансије у питању, наводе да су проблем недовољна финансијска средства којим располажу.

Ликовни уметници⁹

Ликовни уметници Крушевца наводе да постоји план оснивања удружења ликовних уметника.

У граду постоји око 120 ликовних уметника (сликара, графичара и сл.), који излажу као самостални уметници. Сви ликовни уметници су чланови подружнице УЛУС-а.

Поједини уметници користе простор Уметничких атељеа за свој рад.

Излажу у Галерији, Музеју и понекад у Позоришту.

Једина манифестација у граду на којој уметници приказују своје радове јесте *Октобарски салон*.

Сви се финансирају из сопствених прихода.

• Проблеми

Као највећи проблем ликовни уметници у Крушевцу наводе недостатак простора у коме би могли да излажу своје радове. Они истичу да постоји потреба да се објект Уметничких атељеа адаптира, као и да Општина донесе акт којим би се један пословни простор у центру Града уступио ликовним уметницима на коришћење, без накнаде.

Ликовни уметници као проблем наводе и то што једина Галерија која постоји у Крушевцу нема уметнички савет, већ о излагању одлучује једна особа.

Истиче се потреба за организацијом још једне ликовне манифестације, као и да се установи стандардна награда Октобарског салона.

Музичке групе

У Крушевцу постоји *Удружење рок музичара*, при Културно-просветној заједници, које води евиденцију о постојању и стваралаштву ауторских музичких група у граду.

Музичку сцену Крушевца чини 31 бенд:

- ✓ *Sweeper*
- ✓ *Заа*
- ✓ *Злочин и плазма*
- ✓ *Укор*
- ✓ *Yoda Ben Hur*
- ✓ *Bubble Gun*
- ✓ *Fucktor 02*
- ✓ *Manitou*
- ✓ *Hate Speech*
- ✓ *Пандора*
- ✓ *Из све снаге*
- ✓ *The Useless*
- ✓ *Headache*
- ✓ *Kermit*
- ✓ *The Pulse*
- ✓ *Psychoroad*
- ✓ *Graveyard*
- ✓ *Megatheron*
- ✓ *Новембар 11*
- ✓ *Trauma Sein*
- ✓ *Млеко*
- ✓ *Plih*
- ✓ *Епилог*
- ✓ *Кратак спој*
- ✓ *Unconditional Regrets*
- ✓ *Blues Rezervata*
- ✓ *Indygo*
- ✓ *Chain Reaction*
- ✓ *Витамин*
- ✓ *Scarps* и
- ✓ *The Daltones*.

Крушевачке музичке групе негују различите врсте музике у којој доминира гитарски звук.

⁹ Иако у Крушевцу формално не постоји удружење ликовних уметника, разговор на ту тему вођен је са представницима ликовне сцене у граду, по принципу фокус групе, јер у граду живи и ради чак 120 ликовних стваралаца.

Већина *бендова* самостално налази место на коме може да вежба, док пет одабраних бендова вежба у Културном центру.

За контакт са публиком музички састави користе интернет социјалне мреже (youtube, facebook, myspace...).

- **Наступи**

Концерте крушевачких ауторских музичких састава у просеку посети око две стотине припадника млађе популације.

У Крушевцу не постоји континуитет у организовању *свирки*, а бендови повремено свирају у Културном центру и дворишту Гимназије. Такође, наступају на манифестацији *Лето културе* у Крушевцу.

Што се фестивала тиче, најчешће наступају на *Exit* фестивалу.

Крушевачки бендови ретко наступају у другим градовима у Србији јер немају могућност да бендове, из града у којем гостују, угосте у Крушевцу.

- **Тонски записи**

Све музичке групе имају демо снимке, а поједине групе имају и издат албум.

- **Техничка опремљеност**

Музичари у Крушевцу поседују своје инструменте и део опреме (под опремом се подразумевају: појачала, разглас, музичке кутије, миксета и слично).

- **Финансирање**

Бендови се углавном финансирају из сопствених прихода. Улазнице се наплаћују, а како наводе музичари, то само донекле покрива део трошкова организовања *свирке*.

- **Проблеми**

Као главни проблем музичари наводе недостатак адекватног простора за пробе и наступе. Као проблем наводи се и то што простори у којима може да се свира, као што је Културни центар, нису технички добро опремљени, као и то да се бендовима наплаћује и простор за наступ и узима одређен проценат од продатих карата.

Као проблем бендови виде и лошу сарадњу са локалним и регионалним медијима, који су незаинтересовани за промовисање неафирмисаних бендова.

Градске манифестације

- **Прославе:** Видовданске свечаности, Витешко надметање у пливању за богојављенски златни крст, Светосавска недеља, Светосавски бал, За мамине очи и мио глас
- **Књижевне:** Смотра рецитатора *Песнице народа мог*, Драинчеви песнички сусрети
- **Ликовне:** Међународна дечија ликовна колонија *Биберче*, Годишња изложба слика ликовног клуба Димитрије Симић
- **Музичке:** Фестивал омладинских хорова, Harry hill фестивал, Међународни фестивал класичне музике *Dream*, Музичка манифестација *Станислав Бинички*, Музички фестивал у Александровцу
- **Музичко-сценске:** Саборни дани Деспота Стефана
- **Позоришне:** Позоришни дани, Тин Фест-фестивал средњошколског театра, Фестивал школских театаратора општине Крушевац *ФЕШТ*, Фестивал драмских аматера Расинског округа *ФЕДРАРО*
- **Филм/Фото:** Дани немачког филма

Из албума Локалних културних политика
КРУШЕВАЦ

Историјски архив

Хорови

Народни музеј

Крушевачко позориште

Невладине организације

Културно-просветна заједница